

Onderschoer

Contactorgaan van de Stichting Heemkunde Denekamp

12 e jaargang 1990 nr. 4

ISSN 0920-864 X

't ONDERSCHOER

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal vóór de poortachtige hoofdtoegang naar de deel. Deze toegang was voorzien van de dubbele "niendeurn", welke aaneensloten tegen de uitneembare middenstijl: n stiepel.

De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een andere versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis. Daarin bleef immers eens het 'broadspit' steken, dat een 'huun' of 'huunenwiefke' een brutale boerenknecht nagooide. Als n stiepel verwijderd was konden de volgelaaden oogstwagens er doorrijden tot onder 't slop'. In het stiepelgat sloot 'de Lappe' uit het Aamsveen het blauwe dämpke dat de zwarte dood veroorzaakte. In Ootmarsum trekt men bij het 'vlögeln' um n stiepel.

Door het hoondergat van de niendeur konden de laatste kippen naar binnen. De hofhond Siep of Pollo kon ook 's nachts een oogje houden op het erf achter het huis. De boer zelf tenslotte kon veilig uitkijken 'oawer n ondersten niendeur'.

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijkse gerief, zoals 'n riesbessem, zicht, strikhaakn, ploogstraampn en de peerdezellns'.

Menig boerenzoon zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben 'an zien wich', dat dan vaak weer leidde tot een 'brulfte' en tot het voortbestaan van het Twentse geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten. Het was een veilige bewaarplaats, het leende zich goed als uitzichtpunt en het bood plaats voor menselijke contacten. Daarom dit Onderschoer als symbool van het streven van de

Stichting Heemkunde Denekamp.

Idee voor Onderschoer als titel voor dit blad en tekst is van J.A.Veldhuis te Denekamp (1918-1979). De omslagtekening is van Gerh.Broekhuis te Denekamp.

't ONDERSCHOER

contactorgaan van de Stichting Heemkunde Denekamp

ISSN 0920-864 X

12e jaargang 1990 nr. 4

in dit nummer

't ONDERSCHOER

't Onderschoer verschijnt vier keer per jaar, aan het eind van elk kwartaal en wordt toegezonden aan de donateurs.

OPLAGE

De oplage bedraagt 1100 stuks. Abonnementsprijs: f.15,- per jaar.

Losse nummers: f.5,- exclusief verzendkosten. Verkrijgbaar bij 't Heemhoes en bij enkele boekhandels in de regio.

KOPY

Kopy voor dit blad moet twee maanden voor verschijning ingeleverd worden bij de redactie, p/a Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp.

Publikaties blijven eigendom van de auteur. Overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan na toestemming van de schrijver of de redactie van dit blad.

REDACTIE

H.J.Asma, Willem Wegewartstr.1,
7591 TZ Denekamp; tel.(05413) 2434.

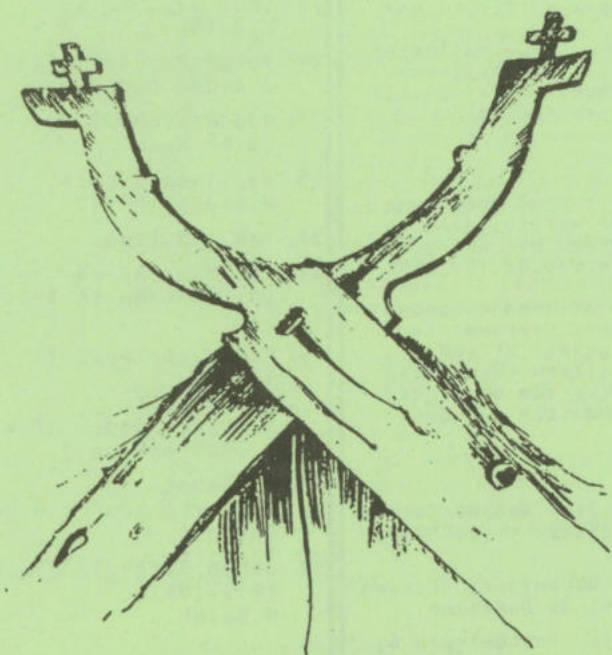
H.C.M.Boink-Wagenvoort, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp.

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4,
7591 PI Denekamp, tel.(05413) 1453.

J.A.den Ouden, de Roerdomp 42,
7591 JB Denekamp; tel.(05413) 2800.

H.Boink, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; tel.(05413) 2261; (eindredacteur).

- 1 n Woord van te veurtn.
H.Boink.
- 7 Niejs van 't Heemhoes.
- 17 Uit de krant van nu.
H.Asma.
- 19 Voor u, door u.
H.Boink.
- 21 Veldnamen in Tilligte.
J.A.den Ouden.
- 23 Boe Mörsche Dieks an t be-
talen kwam.
- 25 De Vlaamse gaai.
W.A.J.Nijhuis.
- 31 Een oud lied.
- 33 Herinnering aan het verzet
in Denekamp in 1940-1945.
(1).
- 39 Beken en beekdalen in
Twente.
V.Westhoff.
(Bewerkt door H.Meek en
H.Stoltenkamp.)
- 49 n Kesboam.
(Bewerkt door J.A.den
Ouden.)
- 53 Johan Barthold Jongkind
1819-1891.
H.Boink.

Paardekoppen op 'heuischöppe' van het erve Aarnink in Tilligte.
In deze katholieke buurtschap bekroond door kruismotieven. Toe-
stand in 1912. Inmiddels gesloopt. (J.Jans)

Je moet er geweest zijn! Hoogezand, Sappemeer, Zuidbroek..... zo leerden wij in de jaren vijftig op school plaatsnamen in Nederland uit het hoofd. Op een grote landkaart, die dan voor het schoolbord werd gehangen, wees de juffrouw of de meester de plaatsen aan.... Zo werd ons ook duidelijk gemaakt dat Maastricht en Roodeschool de plaatsen in Nederland waren, die het verst uit elkaar lagen. Dat was ook de enige keer dat we van Roodeschool vernamen.

En Uithuizermeeden, de plaats waar wij de afgelopen herfstvakantie hebben doorgebracht, om dit gebied eens een beetje van nabij te leren kennen, stond toen zeker niet op de grote schoolkaart.

Een mooi gebied, noord Groningen, met zijn borgen, waarvan de als museum ingerichte Menkemaborg te Uithuizen een pracht voorbeeld is, alsmede de talrijke imposante en karakteristieke boerderijen en de vele op terpen gebouwde Romaanse kerkjes, welke behoren tot de oudste van ons land, zoals het vrij gave kerkje te Marsum.

Wat je bijvoorbeeld tijdens zo'n vakantie kunt doen is geschiedenis zichtbaar maken en ontdoen van haar soms wel erg stoffig imago, een beeld dat in de loop van de

tijd in geschiedenisboekjes is ontstaan. De meester had er in die tijd wellicht beter eens met de kinderen op uit kunnen trekken, denk je achteraf, dan was er misschien meer blijven hangen.

Dat geldt trouwens ook nu nog. Want beter inzicht in het verleden en dieper besef leidt vaak tot meer begrip van gegroeide situaties. Het verleden wor't ons nogal eens als saai voorgeschoteld. Als we echter zien wat oude meesters geschilderd hebben is die kijk op het verleden vaak al heel anders. Maar dan moeten we er wel op uittrekken, naar musea en naar de plaatsen die er destijds "naam" mee maakten.

Van groot belang is dingen in de geschiedenis in relatie te brengen met menselijk handelen, van falen tot zegevieren. Dan ontstaat meer kijk op de samenhang van het heden met het verleden. Historisch erfgoed heeft duidelijk een functie in onze moderne tijd, waarvan ieder op zijn of haar wijze kan genieten.

Noord Groningen is rijk aan geschiedenis, want hadden we niet in het geschiedenisboekje geleerd dat in 1568 de Slag bij Heiligerlee was en dat daarmee de Tachtigjarige oorlog was begonnen? Maar dan hield onze kennis over Heiligerlee ook wel zo ongeveer op. Het ging meer om wat jaartallen. Overigens zullen de mensen uit 1568, toen stadhouder Aremborg, Adolf van Nassau op de 23ste mei van dat jaar heeft omgebracht, niet in het minst vermoed hebben, dat dit de inleiding zou zijn van een zo langdurig gewapend conflict, dat de naam "Tachtigjarige oorlog" van de geschiedschrijvers zou mee krijgen, hoewel er natuurlijk al veel eerder gewapend verzet was. Heden ten dage herinnert in Heiligerlee het indrukwekkende standbeeld van graaf Adolf van Nassau aan het begin van deze langdurige oorlogsperiode. Het was uiteindelijk de Vrede van Münster, die op 15 mei 1648 aan deze generaties lang durende oorlog een einde maakte, waarmee overigens niet echt het einde van oorlogshandelingen in het verschiep lag, zo leert de latere geschiedenis, maar waarbij wel de nieuwe grenzen in Europa werden bepaald. Getuigenissen van deze Vrede van Münster kan men aantreffen in de Vredeszaal te Münster, wat indrukwekkend is om te zien.

Ook de jongste geschiedenis heeft al haar sporen nagelaten. In het naburige Duitsland is daarvan een voorbeeld het ijzeren gordijn en de muur, welke gelukkig sinds precies een jaar -als ik dit "woord van te veurtn" schrijf- ook echt geschiedenis aan het worden zijn. Ik herinner me nog de geluiden op de radio die donderdagavond van de 9de november 1989. Er was wel eerst veertig jaar "oorlog" voor nodig en het is denk ik vooral aan de jongste generatie te danken dat men van deze "oorlog" afwilde en elkaar over en weer in de ogen wilde kunnen kijken.

Afgelopen zomer zijn we in het noordoostelijk deel van toen nog West-Duitsland tijdens de vakantie op diverse plaatsen tussen Oost- en West-Duitsland "de grens" gepasseerd. We waren daar precies een week nadat de begin dit jaar nieuw opgerichte grenskantoren al niet meer nodig bleken en weer leeg stonden. Want op tientallen plaatsen kon je door de gaten van het ijzeren gordijn. Het was overigens duidelijk tweerichtingsverkeer. Want zo nieuwsgierig -zo mag je het haast wel noemen- als wij waren om te kijken hoe de mensen daar leefden in de dorpjes en boerschappen, zo waren ook de mensen uit Oost-Duitsland, die in nog grotere getale naar de westkant trokken, vooral om zich daar de ogen de kost te doen aan al die luxe.

Bij een wat meer afgelegen boerschap ter hoogte van Salzwedel aan de voormalige grens was het hek eveneens open gebroken. Het landweggetje, waarvan de laatste kilometer nog net als in 1950 uit veldkeien bestond, hield zo'n honderd meter voor het hek op. We zetten de auto aan de kant en wandelen verder tussen het ijzeren gordijn door. Er gaat dan wel iets in je om. Als ik daarbij denk aan vorig jaar, toen we bij de zwaar beveiligde en dubbelbewaakte grensovergang Duderstadt in de Harz waren, dan is er veel veranderd in een jaar tijds. Nog maar enkele jaren geleden lagen tussen de stalen hekken landmijnen en nu liep je er. In de verte graasden zelfs koeien.... Tot voor kort, liepen in de (vm) DDR de koeien gewoonlijk niet buiten, daar ze alleen in de stallen van de volksboerderijen verbleven. Vanuit de poort aan de andere zijde zagen we ook mensen komen lopen, wijzend en vooral van verbazing rondkij-

kend, dat men zelfs op stille plekjes, via deze vroegere verbindingen tussen twee aan weerszijden van de grens gelegen plaatsjes, zomaar weer tot elkaar kon komen. Alles werd van dichtbij goed bekeken en betast; hoe dik en sterk toch wel dat drie meter hoge ijzeren hekwerk was, dat de twee Duitslanden zo lang uit elkaar had gehouden. De wachttorens waren of verlaten of al opgeruimd. De grote bewakingskazernes, zoals die o.m. stonden bij de in 1973 opgerichte grensovergang Bergen, waren sinds 1 juli 1990 ook leeg; de poorten stonden wijd open en de deuren van de gebouwen wapperden in de wind.

Eén dag hebben we besteed aaneen tocht naar Berlijn, wat op zichzelf al een beleving was. Vooral Trabantjes en stinkende in onze ogen vooroorlogse vrachtwagens vulden de smalle en de naar het leek sinds 1945 amper onderhouden straten, de verbindingswegen tussen de verschillende dorpjes en steden, waarvoor de bewegwijzering trouwens vrijwel ontbrak. Geen wonder dan ook dat we nog wel eens verkeerd reden. Op vele wegen moesten we een slakkegangetje aanhouden om o.a. vervaarlijke putdeksels te kunnen ontwijken en de verschillende spoorwegovergangen te kunnen passeren. Een kwartier tot een half uur wachten bij zo'n spoorwegovergang was geen bijzonderheid. Spoorbanen kon je over het algemeen alleen maar bijna stilstaand nemen, wilde je tenminste de schokbrekers van je auto niet nog meer geweld aandoen. Langs de weg zag je soms een koe langs greppels en in bermen grazen. De dieren zaten aan een ketting en konden daarmee precies tot de rand van de weg komen. Deze koeien vormden ongeveer nog de enige agrarische eigendom van de arbeider op de grote LPG, de Landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft, de coöperatieve volksboerderijen. Grote landschapsontsierrende woongebouwen aan de rand van de oude dorpjes maakten duidelijk waar deze arbeiders woonden. Als gevolg van overgaan van privaat-bezit naar collectieve eigendom zijn de boerschappen niet tot ontwikkeling gekomen en hadden ze veel weg van een verwaarloosd openluchtmuseum. In wat grotere plaatsen zag je dat in een oud pand, bijvoorbeeld een fabrieksgebouw, een "cash and carry" was ondergebracht, waar de mensen in lange

rijen voor stonden te wachten. In steden zag je meisjes en vrouwen met trekkarretjes, waarin peuters uit de "Kinderkrippe" zaten.

Een tocht met vele hindernissen is het geworden, die onsdoor plaatsen als Salzwedel, Stendal en Rathenou via Spandau in Berlijn bracht, waar we tot een paar kilometer voor de Brandenburger Tor stopten om van daaruit te voet verder te gaan. We bezichtigden het Rijksdaggebouw, een kollosaal bouwwerk nabij de muur. De muur was op die plek overigens verdwenen, maar voor het overgrote deel was deze nog aanwezig, zij het met doorgangen. Overal zag je handelaars stukjes muur verkopen. Ook kon je er zelf stukken afhakken, waarvoor je dan een flinke hamer en beitel nodig had. Daarin kon eveneens worden voorzien, want voor een paar mark waren die dingen te huur.

De schrijnende tegenstellingen konden we in het oostelijk deel van Berlijn al spoedig waarnemen, toen we de grauwe winkelstraten zagen. Ook waren we getuige van de voorbereidingen van het enkele dagen later op te voeren grote "Wall-concert".

Deze zomervakantieperiode heeft zich bijzonder gekenmerkt door deze reis naar Berlijn en het feit dat nergens een vorm van grenscontrôle meer bestond. De talrijke informatiepanelen aan de Westduitse kant van het ijzeren gordijn, die we vorig jaar o.a. nog zagen in de Harz, waren allemaal verdwenen, alsook de om de zoveel meter duidelijk herkenbare Oostduitse grenspanelen en de borden "Halt, hier Grenze!" De verschillende meer dan honderd meter hoge zendmasten zijn voor hun oorspronkelijk doel niet meer nodig. Je zou kunnen zeggen, dat alleen de drie meter hoge stalen matten nog herinnerden aan de grens.

Stellig zullen er bepaalde stukken van die voormalige grens gehandhaafd blijven als levend monument, wat goed zou kunnen in gebieden waar vrijwel geen mensen wonen en waarvan dan wellicht tegelijkertijd een natuurreserveaat is te maken. Zij, die na ons komen, moeten ook kunnen zien hoe mensen hier veertig jaar lang eigenlijk onzichtbaar en onbereikbaar voor elkaar waren, hoewel ze toch in elkaars nabijheid woonden en zoals we in

Berlijn zagen, op verschillende plekken heel dicht bij elkaar.

Bijzondere indruk heeft die afgelopen zomer op ons gemaakt het bezoek aan het voormalig concentratiekamp Bergen-Belsen op de Lüneburger Heide en het daarbij opgerichte herinneringscentrum.

Daar moet je eigenlijk geweest zijn om het te kunnen aanvoelen. Zo'n beleving is zinvoller dan duizend tv-beelden.

Toch niet zo gek eigenlijk, mijn inleidende woorden: Je moet er geweest zijn. Alleen al in ons land zijn nog zo veel beleevingsmogelijkheden, zowel in stad als dorp, daarvan zijn we ons vaak onvoldoende bewust.

Tot slot wil ik u mede namens bestuur en redactie plezierige kerstdagen en een voorspoedige jaarwisseling toewensen.

Geern tot toonk moal.

H.Boink.

Denekamp, 9 november 1990.

In een winkel stonden twee dames met elkaar te praten toen de man achter de toonbank zei: "Zo dames bi j n doarp an t roond proatn". Waarop één van hen zei: "Welnee, wie doot t stroat, veur stroat".

NIEJS VAN T HEEMHOES

In deze rubriek wordt u door bestuur en redactie op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen de Stichting Heemkunde. Ook kunt u hierin o.m. nieuws vinden van werkgroepen, van excursies, lezingen en tentoonstellingen.

INHOUDSOPGAVE ONDERSCHOER 1979 - 1990

De redactie is van plan om begin volgend jaar een map uit te geven met daarin de inhoudsopgave van alle nummers van 't Onderschoer uit de jaren 1979 t/m 1990. De diverse artikelen zullen daarin op drie manieren in alfabetische volgorde vermeld worden: op onderwerp, naam van de schrijver en rubrieksgewijs.

Dus een handigemap voor ieder die een bepaald artikel nog eens wil nalezen. Men hoeft dan niet meer hele jaargangen van 't Onderschoer door te kijken.

Met deze aflevering zijn er twaalf jaargangen verschenen en dat zijn dan samen 48 boekjes.

De map, die ongeveer 40 bladzijden zal bevatten, is waarschijnlijk al vanaf februari 1991 beschikbaar en is op 't Heemhoes te koop voor één tientje.

H. Asma.

NIEUWE DONATEURS

Weliswaar kunnen wij nog geen melding maken van de 1000ste donateur, maar dat zal ongetwijfeld het nieuws zijn voor het volgende Onderschoer. Immers, wat in het vat zit verzuurt niet.

Het ledental per 1 januari 1990 bedroeg 847. Aan het einde van dit jaar is het aantal opgelopen tot 961. Helaas moesten we door overlijden 3 leden annuleren, zodat het exacte ledental momenteel 958 is.

Om goed te kunnen blijven functioneren hebben we ook een flink ledental nodig. Ondanks deze groei was het bestuur door diverse kostenstijgingen toch genoodzaakt de jaarlijkse contributie iets te verhogen en wel tot minimaal f.17,50.

Doordat er diverse vaste kosten vooruit betaald moeten worden, is er dit jaar voor het eerst een betalingstermijn ingesteld en wel gaarne vóór 31 januari a.s.

Hiervoor dan ook gaarne uw begrip en medewerking. Hartelijk dank.

H.Wassink, Aronskelkstraat 25, Denekamp, Eerw.Zr.Tharcisis Stagge, Gravenallee 30, Denekamp; B.A.J.Broekhuis, Rodenmorsweg 9 Denekamp, Mw.J.Eitink-Kienhuis, Heutinkstraat 149 Enschede; G.Snoeiink, ter Kuilestraat 21 Borne; Mw.E.F.Hoeksema, Vijverlaan 336 Krimpen a/d IJssel; Mw.F.J.M.Ruël-Tiehuis, Binnebroekweg 4a Lattrop-Breklenkamp; G.J.Oude Elferink, mr.Lazonderstraat 27 Denekamp; Mw.Mr.C.J.ter Meulen, Leuvensestraat 22 den Haag; Mw.J.A.van Oostveen, Spittendijk 33 Denekamp; J.B.Peper, dr.Hondelinkstraat 51a Denekamp; Mw.S. Keizers-Veldkamp, Spoorstraat 29 Haaksbergen; A.J.Benneker, Korhuislaan 8 Rossum; Mw.M. Kluitenberg, Bentinckstraat 36 Oldenzaal; H.E.Bosch, Johanninksweg 33 Denekamp; E.J.Sanders, Ganzediepstraat 50 Enschede; A.veldhuis, Schiphorstdijk 3 Rossum; Mw.M.Veldkamp-Veldhuis, Zoddenbergstraat 71 Oldenzaal; B.Plat, de Roerdomp 64 denekamp; J.Aveskamp, mr. Muldersstraat 34 Denekamp en H.Scholte Lubberink, dr.Hondelinkstraat 1 Denekamp.

J.H.Zanderink.

FIETSTOCHT METELN

Op zaterdag 1 september 1990 was de jaarlijkse "patkesfahrt" in Metelen waaraan, evenals de afgelopen acht jaar, weer door een bus vol donateurs van onze stichting werd deelgenomen.

Tegen één uur vertrok de bus met aanhanger, waarin ieder de eigen fiets had. De fietstocht werd in Metelen verreden onder zacht weer, ondanks dat het daar eerst op die dag nog niet naar uitzag.

Weer hadden de organisatoren van de Heimatverein Metelen een mooie fietstocht uitgezet, die ging door bos en het boerenlandschap. Onderweg werden de verschillende contacten weer verstevigd.

Rond vijf uur waren we bij het eindpunt, de Plagemansmühle, het molenmuseum, waar gelegenheid was de inwendige mens te versterken met een drankje en een hapje.

Ruim half zeven was het, toen we weer richting Denekamp vertrokken, waar we tegen half acht aankwamen.

H.Boink.

AKTIVITEITEN WERKGROEP FLORA & FAUNA

Afgelopen jaar hebt u regelmatig kunnen lezen dat de Bergvennen te Lattrop een belangrijk natuurgebied is. Het belang is o.a. gebleken uit de zorg waarmee men de toekomst van dit prachtig stukje natuur tracht veilig te stellen.

De werkgroep Flora & Fauna heeft daarom gemeend nog eens de aandacht op de Bergvennen te moeten vestigen d.m.v. een dialyzing. Deze lezing zal verzorgd worden in samenwerking met de Stichting Het Overijsels Landschap. Ons werkgroep-lid Harm Meek heeft hier jarenlang onderzoek verricht en zal de lezing voorzien van een grote variatie aan natuuroppnamen: de vier jaargetijden, vele soorten vogels, planten en insecten. De lezing is op maandag 14 januari 1991 in het koetshuis van museum Huize Keizer te Denekamp, aanvang 20.00 uur, (ingang Van der Heijdenstraat).

Andere activiteiten van de werkgroep zullen grotendeels buiten plaatsvinden: excursies, landschapsonderhoud, onderzoek naar vogels, planten en vlin-ders. Aankondigingen hierover in het Denekamps Weekblad en het volgende Onderschoer. Wij nodigen iedere natuurvriend-(in) uit zicht te voegen bij de groeiende schare werkgroep-leden.

H.A.Meek.

Zaterdag 8 september 1990 was het in ons land weer Open Monumentendag, waaraan in Denekamp o.a. ook medewerking werd verleend door onze stichting.

't Heemhofs was die dag van 10 tot 16 uur open voor het publiek, tegelijk met museum Huize Keizer.

Voorafgaand werd tijdens een bijeenkomst in museum Huize Keizer het eerste ANWB-info-schildje officieel aangeboden, dat later een plaats zou krijgen aan de toren van de St. Nicolaaskerk, het oudste bouwkundig monument in Denekamp. Het ligt in de bedoeling dat er volgend jaar meer van deze bordjes komen voor andere bezienswaardige bouwwerken in onze gemeente Denekamp. Tegelijkertijd werd het boek "Inventarisatie jonge Bouwkunst 1850 - 1940" gepresenteerd en kreeg onze voorzitter Benneker een exemplaar overhandigd uit handen van wethouder Hamers van de gemeente denekamp.

Zo'n 250 bezoekers zijn in de loop van de dag geteld. Veel aandacht trok vooral mw. M. Weersink uit Noord Deurningen, die haar knipmutsencollectie in de winkel van Museum Huize Keizer tentoonstelde en demonstraties "mutsenmaken" verzorgde. In het koetshuis konden de bezoekers genieten van een kleurrijke diaserie over het kanaal Almelo-Nordhorn, verzorgd door de heer B. Tjhuis van onze stichting.

Al met al weer een geslaagde Open Monumentendag. Volgend jaar wordt dit evenement gehouden op 14 september.

H. Boink.

BOOTTOCHT HAREN-EMS

Op zaterdag 15 september 1990 heeft een groep van 34 dona-

teurs van onze Stichting samen met een evengroot aantal leden van de Heimatverein Lönningen (Duitsland) deelgenomen aan een gezamenlijke boottocht op de Ems bij Haren. Een gezellige tocht met koffie en gebak aan boord en georganiseerd door de Heimatverein Lönningen, met aansluitend een fikse wandeling nabij een groot recreatieterrein in Haren.

Na het gebruik van een drankje werd tegen 18.30 uur afscheid van elkaar genomen, waarna we om 20.00 uur weer met de bus in Denekamp terug waren.

H. Boink.

HEIDE OP KERKHOF

Op zaterdag 15 september 1990 was er een werkdag op het kerkhof te Noord Deurningen. Hieraan werd meegewerkt door leerlingen van het Prince Willem Alexander College.

Dit voorjaar is door leden van het kerkbestuur en vrijwilligers uit dit kerkdorp met man en macht gewerkt om het kerkhof op te schonen en paden aan te leggen. Daarbij stelden enkele heidrijven, waaronder een grote bloemenkweker nabij het kerkhof, hun materiaal en gereedschap ter beschikking.

Om het aanzien van het kerkhof te verbeteren is besloten om daar in samenwerking met de werkgroep Flora & Fauna een heide-vegetatie te laten groeien. Men zocht namelijk naar een goedkope en meer natuurlijke begroeiing die weinig onderhoud vergt, mooi bloeit en voor een fraai aanzien zorgt. De gifspuit hoeft dan ook niet meer gebruikt te worden. Maar zolang de heideplantjes klein zijn, moet er nog regelmatig onkruid gewied worden. De eerste zaailingen, die deze zomer gegroeid zijn, kan men nog nauwelijks zien, omdat ze nog maar twee centimeter hoog zijn. Maar over vier à vijf jaar zal

hier zeker weer heide bloeien.

De leerlingen van het P.W.A.-College komen uit alle werelddelen zoals India, Amerika, Engeland, Frankrijk, Duitsland en Pakistan. De meesten waren zeer gemotiveerd en schrokken er dan ook niet voor terug om de handen uit de mouwen te steken. Het verwonderde mij dat zelfs na een dag onkruid wieden met de blote handen nog steeds opgewekte gezichten te zien waren.

Datzelfde ondervond ik op de tweede werkdag op 6 oktober, waarbij 420 jonge struikheideplantjes in het talud van het kerkhof geplant zijn.

In totaal namen er 19 leerlingen aan deze werkzaamheden deel, die goed waren voor samen 88 uren werk.

J.A.M.Bruns.

EXCURSIE NAAR THUINE

De plaats, vanwaar 115 jaar geleden de eerste zusters in Noord Deurningen kwamen, Thuine, was zondag 30 september 1990 het doel van onze jaarlijkse excursie.

Na een tochtje, met de bus, van ongeveer een uur, inclusief tien minuten oponthoud bij de grens, kwamen de excursiegangers bij het klooster in Thuine aan. Hier werden ze opgewacht en ontvangen door een van de zusters, die ook de rondleiding verzorgde. Na de eerste begroeting volgde in de kapel, die tevens als gehoorzaal gebruikt wordt, een voordracht over het ontstaan van de orde in de vorige eeuw, over het reilen en zeilen van de Franciscanessen in de loop der jaren en over de huidige situatie.

Na deze uiteenzetting volgde een rondgang door de aangebouwde kloosterkerk, de aanbiddingskapel, het kerkhof en een wandeling langs de talrijke gebouwen op het terrein.

Enkele dingen, die daar in het bijzonder opvielen, waren de traditionele kleding van de zusters en het feit dat er in Thuine elk jaar nog enkele tientallen jonge vrouwen in het klooster treden.

Na de tocht door en over het kloostercomplex, die samen met de voordracht, ongeveer 1½ uur in beslag nam, bedankte voorzitter Benneker de zuster en bood haar als dank een grote ingelijste foto aan van het klooster in Noord Deurningen in winterse tooi.

In een restaurant bij een waterbekken in Geeste, was er gelegenheid om koffie te drinken, een eind rond het kunstmatige meer te wandelen en de vele soorten vliegers te bewonderen die daar werden opgelaten.

Om ongeveer half zeven waren de deelnemers weer terug op hun vertrekpunt, het Denekampse marktplein, blij dat ze nu eindelijk eens in het "moederklooster" van "onze" zusters geweest waren.

H. Asma.

PADDESTOELEN

Tweekleurige radijs vaalhoed, eekhoorntjesbrood, gale knolamoniet, zwafelkopje, broze russula, enz. enz. Zo begon zondag 30 september 1990 de paddestoelenexcursie door het Borgbos bij het landgoed Singraven.

Door de prachtige weersomstandigheden namen zeventien personen deel aan deze wandeling, die georganiseerd was door de werkgroep Flora & Fauna. Paddestoelenkenner Wim Ligterink uit Rijssen leidde deze excursie. Eerst vertelde hij dat vele soorten paddestoelen in symbiose (samenwerking) met bomen leven. De boom levert voedingsstoffen aan de paddestoel en andersom zorgt de paddestoel ervoor dat de boom voedingsstoffen krijgt

door organisch materiaal af te breken tot voor de boom opneembare voedingszouten en mineralen. De natuur zit zeer gecompliceerd in elkaar; alles is met elkaar verweven en heeft een functie. Zeer giftig is de panter ammoniet, terwijl je het binnenste van de grote stinkzwam wel rauw kunt eten, het smaakt naar noten. Maar wie paddestoelen wil eten en er niet voldoende mee bekend is kan het beste champions gebruiken.

Door de gevarieerdheid van dit terrein troffen we wel vijftig soorten paddestoelen aan. In heel Nederland komen wel 3300 soorten voor. Slechts enkele soorten blijven in ons geheugen hangen, zoals de witte kluifjeszwam, spekzwoerdzwam, rodekoolzwam en de witte koraalzwam.

Alleen door regelmatig op pad te gaan leert men de natuur kennen in al haar facetten, zoals de plantenwereld, insecten, amfybieën en paddestoelen. Een mensenleven is te kort om alles te leren kennen. Maar zo gauw men een beetje proeft van de prachtige natuur, krijg je steeds meer belangstelling en respect voor die natuur en de hele schepping, waarvan wij zelf overigens ook onderdeel zijn.

De wandeling duurde tweeneen half uur en was zeer de moeite waard. De heer Bruns dankte namens de deelnemers de heer Ligterink voor zijn heldere uitleg en de deelnemers voor hun komst en wenste iedereen wel thuis.

Hierna volgt nog een overzicht van de aangetroffen soorten: tweekleurige radijsvaalhoed, eekhoorntjesbrood, gele knolammoniet, zwafelkopje, slanke trechterzwam, broze russula, zwartpurper russula, champion, krulzoom, witte kluifjeszwam, plooirokje, kale inktzwam, popzwam, het schaapje, chloormycena, zwafelmelkzwam, scherpe kamrussula, rode kool zwam, knotsvoet trechterzwam, panter ammoniet, regenboog russula,

grofplaat russula, roodsteel fluweel boleet, kaneelkleurig breeksteeltje, eikeldopzwam, bekerzwam, narcis ridderzwam, stinkstuifzwam, boter colubia, vliegenschwam, berkenzwam, geelwitte russula, melksteel mycena, kleverig koraalzwammetje, slijmerige blekerik, gewijzwam, blauwe kaaszwam, breedblad streephoed, grote stinkzwam, aardappelbovist, koningsmantel, pracht vlamhoed, watermelkzwam, denne vlamhoed, spekzwoerdzwam, valse cantharel, groene anjstrechterzwam en witte koraalzwam.

J.A.M. Bruns.

RECTIFICATIE BOEK

Denekampers Vertellen 1940-1945

Lezers zullen zich nog wel herinneren dat we dit voorjaar een boek over de Tweede Wereldoorlog hebben uitgegeven. Ondanks alle zorgvuldigheid, die de redactie bij de samenstelling van het boek in acht heeft genomen, is er met een onderschrift bij een foto in het artikel "De luchtoorlog raakte ook Denekamp" toch iets mis gegaan.

Gebleken is dat op bladzijde 55 van het door onze Stichting uitgegeven boek "DENEKAMPERS VERTELLEN" een foto is opgenomen, die in tegenstelling tot het onderschrift, niet gemaakt is door de heer J.H.M. Knippers, maar door de heer P.C. Meijer uit Den Ham. Er is dus niet op de daartoe geëigende wijze toestemming tot publicatie aan de enig rechthebbende gevraagd en daartegen heeft laatstgenoemde terecht bezwaar gemaakt.

Op verzoek van de heer Meijer is dit artikel dan ook opgenomen.

H. Boink.

Zaterdag 13 oktober was de nationale landschapswerkdag. Honderden natuur-werkgroepen van het I.V.N., Heenkunde, het Overijssels Landschap en Natuurmonumenten hebben in heel Nederland landschaps-onderhoud gepleegd.

Enkele werkzaamheden zijn o.a. wilgen knotten, onderhoud houtwallen en afrastering voor het behoud van de wildstand, drinkpoelen en aanleggen of schoonmaken en heide-onderhoud.

Door deze activiteiten leert men de natuur weer kennen, want laten we eerlijk zijn, wat weten we er eigenlijk nog maar weinig van af. Door het gemak van de waterleiding, elektriciteit en het aardgas hebben de mensen het contact met de natuur verloren. Van de natuur kan men echter veel leren, daarom heeft de Denekampse schoolmeester meester J.B. Bernink het in 1911 door hem opgerichte museum de naam "Natura Docet" gegeven, wat betekent "De natuur onderwijst". De natuur kent geen afvalprobleem, alles wordt gerecycled en er is een gesloten kringloop. Anno 1990 is de mensheid zo ver dat er weer naar dit doel gestreefd wordt, want de afvalberg van onze wegwerpmatenschap is niet meer te overzien.

De werkgroep Flora & Fauna organiseerde op de nationale werkdag in het landschap een knotdag. Aangepakt werd de knotwilg aan de Mekkelhorsterstraat die staat tegenover de dikke eik, die door J.B. Bernink van de eigenaar Rikhof op Grondboer gekocht is en welke hij vervolgens aan de gemeente Losser heeft geschonken om onder de hoede van die gemeente te blijven. Zo bleef er tenminste nog één getuige van de vroegere toestand. Deze oude eik is ook het keerpunt van de

ommegang, waarover meer in een artikel uit het boek "Het landschap van de Dinkel" van meester W.H. Dingeldein, in een van de volgende nummers van 't Onderschoer.

De knotwilg staat dicht aan de straat, zodat de grote takken reeds een belemmering gingen vormen voor het plaatselijk vrachtverkeer. Een mooi project dus voor onze werkgroep om deze wilg te knotten. Hierbij werden we bijgestaan door vijf leerlingen van het Prince Willem Alexander College.

In de middagpauze werden de deelnemers, weer wat aangescherpt met een flinke portie stampot "moos" met appelmoes en een "bollen worst". Levens werden de blaren verzorgd.

Wilgentakken werden en worden voor allerlei doeleinden gebruikt. Nog steeds vlecht men er manden en korven van. Verder profiteren vele soorten insecten, vleermuizen en vogels zoals spechten, mezen en uilen van het voedsel en de nestgelegenheid in een oude knotwilg.

Knotwilgen die niet meer geknot worden, scheuren bij harde wind uit elkaar omdat de takken dan topzwaar worden. De knotwilg is dan meestal ten dode opgeschreven. Vandaar dat vrijwilligers de boeren een handje helpen, want tenslotte genieten we allemaal van ons prachtige Twentse landschap.

Het is overigens heel gemakkelijk om aan een knotwilg te komen. Door een wilgetak in de grond te graven, schiet hij vanzelf wortel en groeit zo verder.

Een speciaal woord van dank is voor de familie Zanderink aan de Foksweg, die de eigenaar van deze knotwilg is.

J.A.M. Bruns.

HISTORISCHE SCHETSEN

Onder deze titel is het eerste jaarboekje (1990) van de in 1988 opgerichte Heemkundegroep Langeveen in de herfst van dit jaar verschenen.

Het 68 pagina's tellende boekwerkje, op formaat 21x14cm, ziet er uiterlijk zeer goed verzorgd uit, terwijl ook de inhoud prijzenswaardig is, waarbij de gevarieerdheid niet is vergeten. Zo uit het boekje is op te maken is dit niet in het laatste de verdienste van secretaris Hein Tijhuis, die tevens en mede gezorgd heeft voor de vormgeving van de uitgave.

Verder is verschenen het vierde jaarboekje van de Stichting Heemkunde Reuteum en Haarle. Naast verschillende artikelen betreffende de plaatselijke geschiedenis staan in dit 44 pagina's tellende boekje ook twee bijzonder lezenswaardige artikelen over ziekte, sterven, dood en begrafenissen in de eerste helft van deze eeuw in twente en de gebruiken hierbij.

Ook verscheen het nieuwe Jaarboekje (1989) van de Stichting Heemkunde Ootmarsum, de zevende in de reeks. Uitvoerig wordt overzicht gegeven van de vele activiteiten van het afgelopen jaar. Daarnaast bevat het eveneens 44 pagina's tellende boekje een aantal artikelen over de plaatselijke historie, waaronder een mooi verhaal over smokkelen tijdens de Eerste Wereldoorlog, dat verteld is door A. Groeneveld uit Oud Ootmarsum. Een kroniek over 1989 besluit het jaarboekje.

En nog net bij het afsluiten van deze rubriek verscheen het "Jaarboekje 1990-1991" van de Historische Kring Vasse Mander Hezingen. Het is al weer de negende editie, wat inmiddels gezien de zo perfect en ook mooie uitvoering wel een jaarboek genoemd mag worden. De redactie verwoordt in haar voorwoord dat deze editie "...

extra dik is uitgevallen..." In het jaarboekje is vooral veel plaats ingeruimd voor de "Oral history", de persoonlijke herinnering van mensen.

Het boekje, dat 76 bladzijden telt, heeft verder een veelzijdig aanbod van leesvoer. Zo staat er ook een verhaal in van zuster Adelharda (Booijink) van de St. Nicolaasstichting, die schrijft over haar jeugdjaren in Mander. Zuster Adelharda is jarenlang provinciaal overste geweest van de Zusters Franciscanessen in ons land, waarvan de zetel is gevestigd in Noord Deurningen. Een bijzonder goed geschiedkundig verhaal is het door J.H. Wigger geschreven artikel "Een luthuyssie Springendal genaamt" te Hezingen.

H.Boink.

HERFSTWANDELING OP SINGRAVEN

Op zondag 21 oktober 1990 organiseerde de werkgroep Flora & Fauna een herfstwandeling op het landgoed Singraven. Zesentwintig personen namen onder prachtige weersomstandigheden deel aan deze natuurwandeling onder leiding van een natuurgids. belangstellenden kwamen zelfs uit Losser, Vasse en Tubbergen.

Het vertrek was om half twee bij museum Natura Docet. Via het Borgbos, de watermolen en de Kasteellānkwamen we over een bospad en langs akkers weer op de Molendijk uit. Tijdens de wandeling vertelde de natuurgids over de gevolgen van zure regen in het bos en over de paddestoelen. We zagen een kruisbek en hoorden de boomkruiper, die op zijn kop langs de stam naar beneden kan kruipen. Ook bij een drinkpoel, waarvan er op Singraven maar liefst zestien zijn aangelegd, werd even stilgestaan en verteld over de subsidiemogelijkheden voor

BESTUUR DER GEMEENTE:

G. W. HOOGKLIMMER, Burgemeester.

J. H. DERKMAN }
J. H. AARNINK } Wethouders.

Gemeente-Geneeskundige: Dr A. J. HONDELINK.

Ontvanger: J. P. B. VELDMAN.

Hoofd der school: L. L. MULDER.

VEREENIGINGEN:

Vereeniging tot bevordering van Vreemdelingenverkeer:

A. J. HONDELINK, Voorzitter.

L. L. MULDER, Secretaris-Penningmeester.

Vereeniging tot Wering van Bedelarij:

A. J. HONDELINK, Voorzitter.

L. L. MULDER, Secretaris-Penningmeester.

R. K. Jongelings-Vereeniging „Concordia inter nos”:

G. J. B. ALBRINK, President.

J. B. BERNINK, Secretaris.

Muziekgezelschap „Ons Genoegen”, onder-Afdeeling van
„Concordia inter nos”:

L. VELDKAMP, President.

G. W. GOORHUIS, Directeur.

Landbouw-Vereeniging (Afd. Ned. Boerenbond):

L. VELDKAMP, Voorzitter.

J. B. BERNINK, Secretaris.

LEESGEZELSCHAP DENEKAMP: Ds. BROUWER, Pres.

R. K. LEESGEZELSCHAP: L. L. MULDER, Pres.

Van beide Leesgezelschappen kan men tijdelijk lid worden en de Portefeuilles wekelijks ter lezing ontvangen.

Om nadere inlichtingen vervoeg men zich tot de resp. Presidenten.

Uit: Geïllustreerde Gids van Denekamp en Omstreken
(1905, Uitg. VVV)

het aanleggen ervan. Zo'n poel geeft levensmogelijkheden voor kikkers, salamanders en vele soorten waterdieren zoals libellen. Het vee kan er drinken en patrijzen, fazanten en ander jachtwild kan er voedsel vinden, doordat rond de poel vele soorten wilde planten voor zaden en insecten zorgen. Een leerzame wandeling dus die voor herhaling vatbaar is. Initiatiefnemer was onze natuurvriend en nestkastenbouwer de heer A. Groeneveld.

J.A.M. Bruns.

NIEUWE AANWINSTEN

Voor de bibliotheek konden we de volgende nieuwe aanwinsten noteren.

De wereld buiten Europa. nr.523.

Letterkundig leesboek. nr.524.

Wat ons is wedervaren. nr.525.

Gezinsboek 1949. nr.526.

Atlas van Europa en de Wereld-delen. nr.527.

Overzicht Bijbelse geschiedenis. nr.528.

Ariëns, priester. nr.529.

Waar God schreit. nr.530.

Jongkind (catalogus). nr.531.

Nen avond bij Zövenhoezen Jaan (dialect). nr.532.

25 Jaar Maatschappelijke Dienstverlening Denekamp-Ootmarsum. nr.533.

Jahrbuch Kreis Steinfurt 1990. nr.902.

Overgeleverd aan vreemden. nr.534.

Verhalen uit Afrika door pater A. Huiskens. (1990). nr.535.

Historische atlas van Overijssel. (1990). nr.536.

Th. Asma-ten Broeke.

GESCHIEDKUNDIG ADRESBOEK VOOR OVERIJSSSEL

De Culturele Raad Overijssel heeft een nieuw adresboek uitgegeven van musea en organisaties op het gebied van historie, archeologie, monumentenzorg en natuurbehoud.

Voor Overijssel is dit het meest volledige overzicht van instellingen op het terrein van cultuurbeheer. Het bevat zoal adressen van plaatselijke als provinciale en landelijke instellingen. Het adresboekje ligt o.a. op 't Heemhoes, waar het kosteloos kan worden gebruikt.

Wilt u zelf zo'n boekje hebben dan kan dat besteld worden bij de Culturele Raad Overijssel, Jacob Catsstraat 25, 8023 AE Zwolle; tel. (038) 537527. Het boekje kost f.10,- inclusief verzendkosten.

H. Boink.

WERKGROEP GESCHIEDENIS

Zoals in de vorige aflevering van 't Onderschoer reeds is aangekondigd zijn we als werkgroep begonnen met het in kaart brengen van alle straten en wegen gelegen in de gemeente Denekamp. Dat houdt in dat we niet alleen zoveel mogelijk van een straat zelf willen weten, maar ook van de huizen en andere gebouwen die aan deze straat staan en liefst ook nog het een en ander van de huidige en vroegere bewoners van de betreffende woningen.

Op dit moment, dat wil zeggen in oktober/november, zijn we bezig met de volgende straten: Nosseltweg, Johanninksweg, de Brandlichterweg, Diekmanweg, Eurowerft, Brinkstraat, Kerkplein en de Van der Heijdenstraat.

Dus als u bepaalde bijzonderheden weet over genoemde straten, over de huizen, boerderijen of andere gebouwen gelegen aan die straten, houden we ons aanbevolen.

Mocht u zelf aan een van de genoemde straten wonen, dan kunt u en wilt u ons wellicht ook diverse bijzonderheden over uw eigen woning vertellen, zoals bouwjaar, grootte en eventuele bijzonderheden over vroegere bewoners.

Bijzonderheden van andere straten en daar aangelegene gebouwen zijn uiteraard ook nu al welkom.

H. Asma.

JAARBOEK TWENTE 1991

Het Jaarboek Twente 1991 is alweer de dertigste in de reeks. Het is voorzien van een register, waarin aan de hand van trefwoorden een overzicht is gegeven van alle artikelen, die in de laatste vijf jaargangen zijn gepubliceerd.

Het Jaarboek Twente 1991 is in oktober 1990 in Weerselo gepresenteerd. Een aantal bijdragen draagt dan ook een Weerselo's stempel, zoals de artikelen over de parochie Weerselo; de enclave, die in het zuiden van de gemeente ontstaat door de aanleg van de rijksweg A1; de ruilverkaveling Weerselo-Dulder en de vooral fotografische weergave van de restauratie van de vicarie op Het Stift. De kleurenfoto op de omslag completeert het Weerselose accent.

Het is weer een afwisselend jaarboek geworden, waarin vooral veel aandacht is ingeruimd voor het menselijk aspect. Voorbeelden daarvan zijn de grepen uit het leven van de opmerkelijke Enschedese Anna Scholten; een deskundige beschouwing over de relatie tussen de schrijver Belcampo en Rijssen; de handschriften van Sweder Schele van Het Weleveld; de speurtocht naar voetsporen van Plechelmus in Schotland en artikelen over de Almeloë architect Jan van Elsberg en de Zenderense herbergier Her-

mannus Haarhuis. Zoals gebruikelijk bevat het Jaarboek Twente een verhaal in het dialect. De streektaal komt bovendien aan bod in een verhandeling over de scheld- en bijnamen van de inwoners van de Twentse steden en dorpen.

Wie dit Jaarboek bij voorinschrijving via de Stichting heeft besteld, wordt verzocht het boek voor 1 januari 1991 af te halen van 't Heemhoes.

Het boek is overigens voor f.19,50 te koop bij de boekhandel.

H. Boink.

BEDANKT

Het bestuur wil graag van de gelegenheid gebruik maken om aan het eind van dit jaar iedereen te bedanken, die op de een of andere wijze een bijdrage heeft geleverd aan het werk van onze stichting.

Zonder de inzet van vele actieve werkgroepleden en andere vrijwilligers was het gewoonweg onmogelijk al die dingen te doen, die het afgelopen jaar hebben plaatsgevonden.

En dan hebben we het nog niet eens over de werkzaamheden, die nodig zijn om alles draaiende te kunnen houden; de activiteiten in de randgebieden zou ik het willen noemen, waarbij ik zoal denk aan onderhoud Heemhoes en verzorgen van vergaderingen en bijeenkomsten.

Zonder hulp van vrijwilligers kan eigenlijk geen enkele maatschappelijke organisatie, ook onze stichting niet, functioneren. Allemaal bedankt voor jullie inzet. Het bestuur stelt het op prijs ook volgend jaar op jullie medewerking te mogen rekenen.

H. Boink.

UIT DE KRANT VAN NU

In het afgelopen kwartaal zijn uit de regionale kranten verschillende berichtjes voor u genoteerd. Deze artikelen zijn allemaal uitgeknipt en worden bewaard om te raadplegen.

De gebruikte afkortingen staan voor: Tw.C.: Twentsche Courant; Tub.: Dagblad Tubantia; Vizier: Vizier op Noord Oost Twente; Nbl.v.Old.: Nieuwsblad voor Oldenzaal en omgeving.

Notabelen bij vliegfeest op twente in 1936. (Tub.27-7-'90).

Arboretum Poortbulten in de Lutte richt zich straks nog meer op educatie. (Tub.28-7).

Jos Wintels leidt toeristen sinds jaar en dag door de toren en de St.Nicolaaskerk. (Tub.30-7-1990).

Echt hooien is een vak apart. (Tub.31-7-1990).

Hanzestad Zutphen onder de loep. (Tw.C.11-8-1990).

Aanleg kikkerpoelen in Oostelijk Twente blijkt succesvol lapmiddel. Nieuwe levenskansen voor allerlei amfibieën. (Tub.14-8-1990).

Geen normen of regels voor gemeenten om zich stad te noemen. (Tub.22-8-1990).

Put uit 12de eeuw blootgelegd in Deurningen bij aanleg autosnelweg. (Tw.C.29-8-1990).

In het haventje van Dulder legden ooit schepen aan. (Tub.30-8-1990).

Jonge bouwkunst-denekamp: drie borkwerken.

Inventarisatie jongere bouwkunst uit 1950-1940 opgesteld door het Oversticht heeft in Denekamp een groot aantal panden opgeleverd. (Tw.C.30-8).

Sunt Joapik is alweer geweest. (Tw.C.31-8-1990).

Bos is meer dan houtfabriek. (Tw.C.1-9-1990).

ANWB-informatieschildjes in Denekamp geven uitleg. Monumenten tonen toerist "visitekaartje". (Tub.4-9-1990).

Archivaris Halfman: "Oudere boeren moeten we hebben, die weten alles nog. Informatiebronnen veldnamen-onderzoek drogen op. (Tub.1-9-1990).

Brecklenkamp en het winterse spook. (Vizier 5-9-1990).

Grote rol voor Ootmarsumse familie Engels in Twents-Russische textielhandel. (Tw.C.7-9-1990).

20 Jaar I.V.N.; 30 jaar strijd tegen verval en milieu en natuur. (Tw.C.11-9-1990).

Losserse steenfabriek in oude staat hersteld. (Tw.C.21-9).

Natura Docet half jaar dicht vanwege verbouwing ten behoeve mammoeten-expositie in 1991. (Tw.C.14-9-1990).

Boeren zijn allesbehalve ouderwets en behoudend, blijkt uit onderzoek in Oost Nederland. (Tw.C.18-9-1990).

Op zoek naar voorouders "Het is een ziekte, 't laat je niet meer los". (Tw.C.14-9-1990).

Stichting Drents-Overijsselse Bedehuizen wil meer bekendheid schrap zetten tegen sluiting en sloop plattelandskerken. (Tw.C.20-9-1990).

De laatste halteplaats van wereldreiziger Damhuis, het Denekampse stationsgebouw. (Tub.20-9-1990).

Er bloeit wat op tussen Twente Akademie en Oudheidkamer. (Tub.22-9-1990).

Nog maar vijf procent beken in natuurlijke staat. (Tw.C.21-9-1990).

Rustend aannemer maakt zich sterk voor behoud mooie boerderijen. (Tub.22-9-1990).

Johanna van Buurenprijs voor Joke Wanschers van de Wierdense Revue. (Tw.c.+Tub.2-10-'90).

Een wandeling door het Beuningerachterveld. (Vizier 3-10).

De volkssterrenwacht van Bergum naar de Spiekgweg in Lattrop. (Tub.5-10-1990).

Jeugdherberg Brecklenkamp gaat definitief dicht. (Tw.C.+Tub.9-10-1990).

De jeugdherberg (Brecklenkamp) is oud geworden. (Tw.C.12-10).

Er staat een huis te koop in Brecklenkamp. (Tw.c.13-10-1990).

Dinosaurius voor expositie (15-3-1991 - 4-11-1991) in Natura Docet arriveert in Denekamp. (Tub.15-10; Nieuwsbl.23-10-1990).

Scholen moeten meer aan milieu doen. (Tub.18-10-1990).

Bezwaar tegen volkssterrenwacht in Lattrop. (Tw.C.19-10-1990).

Boeken van Palthehuis Oldenzaal gaan terug naar museum. (Lagen opgeslagen in de kelder Oldenzaalse stadhuis). (Tub.19-10-1990).

Met ONOG verdwijnt stukje Twentse vervoershistorie. (Tw.C.20-10-1990).

Verkenner prins Maurits slagvaardig bij Enschede in 1597. (Tub.20-10-1990).

Hoe gaat het straks zonder Braks? Verbetering milieu krijgt prioriteit boven agrarische producten. (Tw.C.23-10-1990).

Duitse zwijnen zoeken rust in Oost Nederland. (Tub.23-10).

"Omslag kinderen" presenteren Jaarboek Twente in Weerselo. Jaarboek Twente beleeft 30ste editie. (Tw.C.26-10-1990).

Zusters en meisjesschool staan centraal tijdens verhalenavond "Inslag" in Denekamp op 5 november 1990. (Tw.C.27-10-1990).

H. Asma.

Uit: Tubantia 15 februari 1890

KERKENIEUWS.

Z. D. H. de Aartabischop van Utrecht heeft benoemd tot pastoor te Lattrop den weleerw. heer F. T. Weitjens, thans kapelaan te Almelo;

Uit: Tubantia 1 februari 1890

KERKENIEUWS.

LATTROP, gem. Denekamp. 27 Jan. Heden morgen verloor de parochie alhier door den dood haar geliefden herder de Zeer Eerw. Heer A. Slutken.

De overledene was in 't jaar 1815 te Ootmarsum geboren en werd in 1838 priester gewijd te Oegstgeest. Sinds 1854 was hij pastoor dezer parochie

Hij ruste in vrede!

VOOR U, DOOR U

Deze rubriek is bedoeld als contactmogelijkheid met en voor onze lezers, waarbij met name gedacht is aan vragen, opmerkingen en suggesties. Daarnaast biedt deze rubriek de redactie ook de mogelijkheid vragen aan u te stellen.

Mevrouw G.J.Spel-Oude Voshaar uit Oldenzaal schreef ons het volgende.

"In het orgaan van October j.l. werd gevraagd over schoolreises en gymnastieklessen. Daarover het volgende.

Ben zelf ook eens meegeweest naar Arnhem "Westerbouwing en de Bedriegertjes", de reis met de bus was al een feest. We kwamen toch nooit verder als de kerk en school. Ik kreeg een paar "kadetjes" mee en een paar centjes. We waren de koning te rijk. Ik kan het me nog herinneren als de dag van gisteren. Het was wel voor de hogere klassen, de lagere klassen gingen wel eens een middag fietsen met juff. Benneker. We moesten een kopje meenemen en onderweg werd er ergens een emmer water gehaald.

We gingen allemaal in een sloot zitten en dan kregen we ranja. Een fiets moest wel eens gehuurd worden bij G. Elferink-Teupen-Bernard, voor 1 kwartje 1 middag.

Gymnastiek kregen we ook op de speelplaats van de R.K. Meisjes-school. Allemaal achter elkaar marcheren, handen omhoog, opzij

en weer langs je lichaam.

Ook de loopas en de driepas kan ik me nog herinneren. Dit werd dan gedaan zonder gymkleren, want die kenden we toen nog niet. Er waren er wel wat bij met klompen aan, ik zelf misschien ook wel.

We kregen die les van een zekere juff. Nijland. Ze was lang en mager en ik meen met een knoetje in d'r haar. Ze kwam van het klooster uit Noord Deurningen en ze heeft een poos les gegeven bij ons op de school."

Mevrouw Spel-Oude Voshaar leest het blad altijd met veel plezier zoals de oud-Denekampse haar brief besluit.

Precies honderd jaar geleden is het dat er in de gemeente Denekamp de hondenbelasting werd ingevoerd.

De gemeenteraad had daartoe op 22 oktober 1890 besloten om te komen ".... tot herstelling van het evenwicht tusschen de ontvangsten en uitgaven..." Eenvoudig gezegd: een nieuwe

belasting om aan meer eigen gemeentelijke inkomsten te komen. De belasting werd geheven vanaf 1891 en bedroeg f.1,50 per hond. Voor honden die ten dienste van bewaking in o.a. de landbouw werden gehouden diende f.1,- te worden betaald.

In 1890 werd in de persoon van J. Steenbeek op het gemeentehuis (ter secretarie heette dat zo mooi) voor het eerst een beambte benoemd. Deze Steenbeek assisteerde al enkele jaren burgemeester Hoogklimmer, die tevens gemeentesecretaris was, bij de verschillende schrijfwerkzaamheden.

Hoogklimmer betaalde deze man helemaal zelf. Verschillende eerdere pogingen van Hoogklimmer, Steenbeek in gemeentedienst benoemd te krijgen strandden steeds. Wel bleef Hoogklimmer nog een deel van het salaris betalen.

Het schijnt dat er honderd jaar geleden in Denekamp een boomkwekerij is geweest. Want in okt. 1889 verzocht de fa. W.L. Sloet & Co te Denekamp de Commissaris der Koning toestemming voor de aanleg van zo'n kwekerij. Burgemeester Hoogklimmer antwoordt dat beoogd terrein in de gemeente Denekamp ligt en dat Sloet van plan is de bomen uit de voeren naar Pruissen. Wie weet hiervan (nog) iets te vertellen? De betreffende Willem Leonard Sloet was een zoon van de toenmalige Denekampse huisarts baron Sloet.

Van de heer A. Bor uit Ede ontvingen we het verzoek een oproep te willen plaatsen over geëmigreerde mensen. Dat wil-

len we graag doen.

Daar vroeger vrijwel de enige communicatie met het thuisfront per brief verliep, moet er heel wat correspondentie zijn geweest, die in de loop van de jaren voor een aanzienlijk deel verloren zal zijn gegaan. Toch moeten zulke waardevolle documenten hier en daar nog zijn. Bor wil deze brieven nu opsporen en ze gebruiken als studiemateriaal, waarbij hij zich beperkt tot Amerika en Nederland.

Het adres is dr. A. Bor, Beatrixlaan 7 6713 PR Ede.

Overigens is onze Stichting Heemkunde ook best geïnteresseerd in dergelijke correspondentie, waarbij wij ons niet willen beperken tot enig land; wel gaat het ons om inwoners van (de gemeente) Denekamp. Mocht u iets tegenkomen, laat het ons dan eens weten.

Wie kent het woord "jeul" en weet wat ermee bedoeld wordt?

Samenstelling: H. Boink.

De avond-openstelling van 't Heemhoes is verplaatst van de woensdag naar de donderdag. Op dezelfde tijden van half zeven tot half tien bent u dan van harte welkom voor archiefonderzoek, uitzoeken familienaam en lenen van boeken uit onze bibliotheek.

VELDNAMEN IN TILLIGTE

Onlangs werd door het gemeentebestuur van Denekamp, op advies van ingezetenen van Tilligte, aan een nieuw aangelegde straat in Tilligte de naam "Langepad" gegeven. Deze naam is afkomstig van een gelijklopende veldnaam in Tilligte.

Zoals informanten mij destijds vertelden bij het veldnamenonderzoek, ging langs dit pad vroeger de Sacramentsprocessie.

Evenals in andere buurtschappen van Denekamp en ook elders, zijn er ook in Tilligte veldnamen, die zich onderscheiden door hun bijzondere naamgeving.

Hiernavolgend enkele van deze bijzondere veldnamen en voor zover bekend de verklaringen ervan.

Haafkeslicht. Naar verluidt stond op dit perceel vroeger een huis, waarvan de bewoner Haafkes heette. 's Nachts zag men hier een lichtje branden.

n Dam. De naam houdt verband met een hier vroeger opgeworpen dam (nu nog op enkele plaatsen herkenbaar), noodzakelijk bij hoge waterstand van de Dinkel.

n Hofwal. Eveneens aangelegd als een Dam om de dinkel te beteugelen bij hoge waterstand. Denkbaar is dat de naam verder iets te maken heeft met het vroeger hier gelegen erve Scholten Varwick.

Flottenkaamp. Volgens informant een stuk grond waar het gewas "vlot" groeide.

n Voort. Een doorwaardbare plaats in de Wiemselbeek, waar men met paard en wagen doorging.

n Steunhook. In de jaren voorafgaande aan de Tweede Wereldoorlog, toen er veel werkloosheid heerste, werd dit perceel in cultuur gebracht door "n Steun", d.w.z. door werklozen die steun genoten en dan ingezet werden bij landontginning.

n Vrijdag. Onderverdeeld in "n Vönsten, n Eksten en n Klean Vrijdag". Omdat men zich vroeger volgens r.k.

voorschrift op vrijdag moest onthouden van het eten van vlees en het eten dus op deze dag vrij schraal was, werden deze percelen met ook zeer schrale grond, naar deze dag genoemd.

n Eandnkooi. Met behulp van lok-eenden, zg. gloepeenden, ook wel "reuperkes" genoemd, werden in de eendenkooi wilde eenden gevangen. Men strooide er roggekaf, waarin zich een plant "ganzenmiel" bevond, waarop de eenden erg verzot waren. In het midden van de Eendenkooi was "de Suus", zo geheten omdat de grond hier moerassig was en men er gemakkelijk in wegzakte. De grond "soesde" hier. Als men met oudere mensen in Tilligte over de Eendenkooi praat krijgt men al gauw de indruk, dat het hier vroeger niet pluis was. Ondermeer vertelt men dat "Krisjan" hier rondloofde. Na zonsondergang en voor zonsopgang moest je hier niet komen. Een gezegde van "Hunebeckersjens", dat hiermee verband houdt, was: "Tusken twaalf en één, zint alle speuk op de been".

Grote en Kleane Könningsbrei. In tegenstelling tot wat men zou aannemen, was de "Kleane Könningsbrei" veel groter dan de "Grote Könningsbrei". Dit was omstreeks 1900 voor de knecht de aanleiding dat hij de benen nam, toen men, nadat de rogge op de "Kleane Könningsbrei" was gemaaid, tegen hem zei: "Zo noe nog de "Grote Könningsbrei".

t Geffelsplan. Naar de vorm die het perceel had, in dit geval de vorm van een gevel van een huis. Andere benamingen, afgeleid van de vorm of grondgesteldheid van een perceel zijn, "n Ronden hook", "n Luien hook", of "Ruuskenhöst", waar "ruusken" groeiden.

Toch blijven er altijd nog wel vraagtekens over de naamgeving van bepaalde stukken grond, zoals "n Poortik", "Gaskaamp", "n Havik" en "n Kettel". Waaraan dergelijke namen zijn ontleend, is vaak moeilijk te achterhalen.

J.A.den Ouden.

Boer: Bie oons in n noaberschap warn mer twee goeie boern;
n eenn is dood en n aandern hebt ze nooit könn veendn.

BOE MÖRSCHIE DIEKS AN T BETALEN KWAM

Overgenomen uit Parochiecontact, 3e jaargang nr.6-maart (1950).

Parochiecontact was een orgaan van het Katholiek Thuisfront van de parochies Denekamp, Lattrop en Tilligte en was bestemd voor de Denekampse militairen in Indië.

Onder de titel "Van den Noord Deurninger loaksteen" werden in dit blad verschillende artikeltjes opgenomen die anoniem zijn.

"Hes 't à heurd?" vreug Jannöäken en zee stun met eern boonten schollook en eer blaank geschuurde klumpkes veur Dieks, want zer wol en ansprekken, noar Beerkenboer's Mi'jken.

"De Confectie van "De Ster" geet d'r oet en nôn kans oons Anken en Merietje d'r nich meer hengoan, nôn möt ze joa noar Eënschede, ik hoppe, dat ze meer dichtter bij den pot blijft, in de stad wördt et zoa gauw van dee dametjes".

"Kalm an, remde Dieks eer weer of, ik bin d'r ok nog! Et blijft döchters van Mörsche-Dieks van Deurningen, van enige flantuten mot ik niks heuren".

En Dieks kwam do nog es recht ôp den èënd zitten, of-e de könnik wal was van heel Tweënte.

"D'r koomp 'n bewaarschool, de pestoar is à zeen in 't gebouw!" kwam Leisken binnenvallen met 'n keurfken met eier en zer wreef zik wat langs d'n aarm, doar zat ne honervloa te biet'n.

"Wis doe d'r soms nog hen?" ploagden Dieks.

"Joawal, vaare, want d'r zal ok nog wal een zaaltje veur de wichter oawerbliewn" en zee begun te daansen van plezeer. "Pas toch ôp veur de eier", greep Jannöäken eer d'n koarf of en zetten d'r hen..

"Dat ha'k wal' dacht", trök Dieks an de piep, "et is d'r ok heel geschikt veur, non at dee mooie school fôt is bômd!" "mer, de pestoar hef et nog nich, wat ik die zegge, dachde Jannöäken. Doar bint nog wal zakenleu der et ok wal hebben wilt. 't Kôn nog wal duur worden".

"Zaken", zetten Dieks teeschölkes van oagén ôp, "wel wil

doar nog zaken beginnen, twee confecties beint er in west en nog wal dree of veer ander dinge. Dat olde watergat breg nooit gen geluk, dat zer Bès-moor à, dee d'r aait dwëllechtës zeug: doar zöl 'n groot hoes kommen, mer geluk zöl d'r de eersten tied nich in weern".

"'t Is woar, de keerk kôn d'r nog wal es meer geluk met hebben", gung Jannöaken noar de delle en nam parmaantig d'n eierkoarf van Leisken met.

"Tel zee mer good oet der eier, reup Dieks eer noa, zo'n hoes kost duiten", want her zeug de kopperschaal al, dee Schelpen of Oal-Schelpen um veur zöl holden.

Roem ne wekke later stun inees de pestoar óp d'n preekstool en de hele keerke verwochten es ni'js, en woarachtig et was koft et gebouw, mer centen wol de pestoar nich meer zeen wal groot geld, want 'n hoes in 'n watergat mot óp 'n dreugen kommen, nich deur centen.

Dieks zat intusschen à te metken of de geers van de beest wal groot genug zölln weern en de kämme van de honer wal rood genug um iedern Zondag nen riksdalder op de schaal te leggen.

De pestoar kundigden ok nog of, dat pestoar Weijs oet den polder zöl kommen um te collecteren.

"Den krig van mie wal wat", dachden Dieks en neugst um Hazenbeelts-Hans net zoa, en de Beerkenboer, precies et-zölfde en Veelt-Jenske niks aans, want dat har verdeent met de doeven. De andere met veerken en vee, met confectie en febriek, eenieder zöl et ziene wal doen.

En pestoar Weijs hef nen mooien ceent veur ziene ni'je ciborie kreggen, gelukkig ok.

En iedern Zondag döt Dieks nôn nen riksdalder, mangs at-e heel vól geluk hef had, 'n tienken, de verdende dôchters schoeft waarachtig nen pepieren gulden too en Mans van Hazenbult gif ok good.

En sedert d'r gewwen wördt, kâkelt de honer dat et ne lôt is in et veurjoarszunken, de beest eer geers zwelt met-en dag; de wichter zingt en de jongs dee fluit't um 't hoes, want zee wet't nôn waarveur zee et geld gebroekt.

En bi'j Mörsche-Dieks is 't nog nooit zo'n veurjaar west.

Niejoarsnacht, helder en kloar
Dan krieg n vruchtbaar jaar.

DE VLAAMSE GAAI

Vlaamse gaaien zijn nogal omstreden vogels. Velen onder u zullen een minder prettige herinnering hebben aan hun eerste contact met de vlaamse gaai, die vogelnestjes plunderde en eieren en jongen roofde. Voor iemand die houdt van de natuur is wellicht niets zo aangrijpend dan peinzend toe te zien op het roven van eieren en jonge vogels.

De vlaamse gaai, die we hier in Denekamp en omgeving aantreffen, is zeker de mooiste vertegenwoordiger van de kraaienfamilie. De zwarte kraai, roek en kauw, zijn maar somber gekleed. De bonte kraai, die men hier alleen maar in de winter ziet, heeft een wat levendiger costuum. De grijze romp, de zwarte vleugels, sieren zijn verenkleed. De bonte kraai is een zeldzame broedvogel in het noorden van ons land. Waar broedgebieden van de zwarte en de bonte kraai aan elkaar grenzen, vindt bastaardering plaats.

De ekster, ook behorend tot de kraaienfamilie, is een van de opvallendste gevederde vrienden uit ons gebied. Ik ben ervan overtuigd dat er veel mensen zijn, die het woord "vriend" veel te mooi vinden voor deze rover. Evenals de vlaamse gaai is ook hij een echte rover, die in het voorjaar nestjes plundert en eitjes en jonge vogels rooft. Zelfs vergrijpen ze zich aan jonge haasjes en konijntjes.

Maar het is ontegenzeggelijk een prachtige vogel. Dit bonte heerschap met zijn witte schouders, flanken en onderdelen. De rest is zwart, maar niet het "gewone" zwart. Als de zon haar stralen er op laat spelen, is duidelijk een blauwe, groene en purperende weerschijn te zien. Zeer in het oog springend is de lange staart, waarvan de pennen, van buiten naar binnen, trapsgewijs in lengte toenemen. De vogel houdt ervan hiermee naar hartelust op en neer te wippen. Bij harde wind heeft de ekster nogal last van de lange staart. Vaak zie je dan ook dat deze bij het neerstrijken op de grond of op een tak, bijna over de kop duikelt. Befaamd is bij de ekster tot

slot de neiging tot het stelen en verstoppn van glimmende voorwerpen.

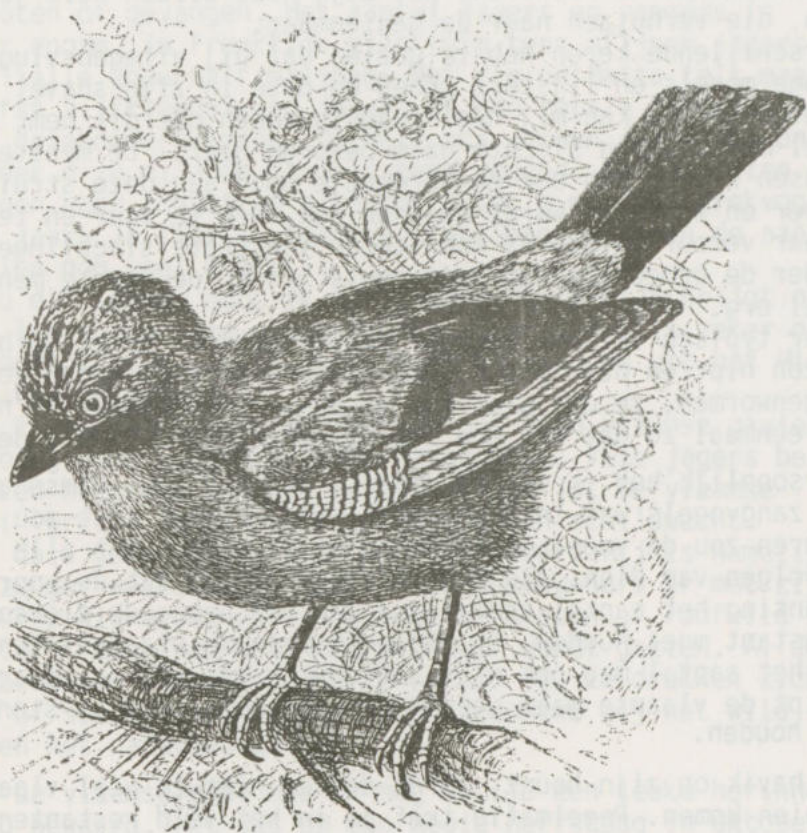
De vlaamse gaai is echter nog heel wat mooier dan de ekster. Zijn verenkleed is zeer variabel. De wit met zwarte veertjes op zijn kop zijn verlengd tot een kuif, die in geagiteerde toestand kan worden opgericht. De kin en keel zijn wit, aan de zijkant begrensd door een brede, gitzwarte baardstreep. Het geeft de vlaamse gaai een aanzien als draagt hij een forse knevel. Op de vleugels bevindt zich een opvallende witte spiegel, een prachtig patroon van zwart, donkerbruin, wit en helderblauw met zwarte golflijntjes. De stuit is helder wit die tijdens de vlucht zeer duidelijk afsteekt tegen de bruin- zwarte staart. De ogen zijn helder blauw.

Zo is hij de kleurigste van zijn overige in rouwkleding gehulde familieleden maar ook de grootste schelm. Het is een echte imitator met een veelzijdig zangrepertoire. Hij kan zeer vele tonen en vogelgeluiden nabootsen. In het vrije veld vermijdt hij open terrein en vliegt van de ene boom naar de andere.

De gaaien die in ons land broeden zijn echte standvogels, zodat we zelf verantwoordelijk zijn voor de stand van deze fraaie vogels. Jammer dat er nog veel jagers zijn die ze nog onnodig afschieten.

De talrijke vlaamse gaaien die men hier in de winter aantreft zijn voor een groot deel gasten uit Duitsland, Tsjechoslowakije en Rusland. Deze vogels brengen hier de winter door en trekken in het voorjaar weer huiswaarts. In sommige jaren komen deze buitenlandse gasten als een ware invasie over ons land.

De vlaamse gaai nestelt ondanks zijn schuwheid niet zelden in de buurt van woningen. Het nest wordt op verschillende hoogten gebouwd. Het legsel bestaat gewoonlijk uit vijf tot zeven eieren. De groengrijs tot olijfgele eieren, die bezaaid zijn met zeer kleine, grijsbruine vlekjes en een krans vormen aan de stompe pool, worden in hoofdzaak door het vrouwtje bebroed. De bebroeding geschiedt vanaf het eerste ei, zoals bij alle kraaiachtigen. De jongen worden na ongeveer zestien dagen geboren. Ze worden door de oude vogels volgepropt met allerlei lekkere hapjes en groeien als kool. Ongeveer drie weken na het uitkomen zijn de jongen zover dat ze het nest verlaten en met de ouders in de buurt kunnen rondzwerven.

Vlaamse gaai.

Evenals de overige leden van de kraaienfamilie is ook onze roze vriend een alleseter. Hij stelt zich niet alleen tevreden met eikels, vruchten, wormen, spinnen, insecten, muizen en tafelafval, maar vergrijpt zich ook dikwijls aan eieren en jonge vogels. Zijn gewoonte is door de struiken te sluipen en daar de nestjes van zangvogels te plunderen en te ruïneren. Het zijn niet alleen kale jongen, die verhuizen naar de gaaienmaag.

Verschillende keren heb ik gezien dat hij vliegenschlagger jonge merels en lijsters greep en deze in zijn snavel meetorste. Ik kan mij heel goed indenken dat dit hem, bij veel mensen, een slechte naam bezorgd heeft. De meeste mensen hebben dan ook een broertje dood aan deze struikrover en zodoende wordt hij dan ook vaak te vuur en te zwaar veroordeeld. Het aanrichten van grote slachtingen onder de broedsels van zangvogels vinden de meeste mensen heel erg.

Maar typisch is, dat wanneer een lijster of merel op het gazon hipt en daar grote slachtingen aanricht onder de regenwormen, ze dat niet erg vinden. In de natuur is het nu eenmaal zo dat het ene dier zich voedt met het andere.

Persoonlijk heb ik er geen moeite mee dat de vlaamse gaai de zangvogels wat in toom houdt. Wanneer dit niet zou gebeuren zou de vogelpopulatie te groot worden met alle gevolgen van dien. Algemeen kan men zeggen dat de voortplanting het aantal individuen van een bepaalde diersoort constant moet houden. Er mag geen toename plaatsvinden en het aantal mag ook niet achteruitgaan. Wel nu, daarom helpt de vlaamse gaai mee om de vogelpopulatie in stand te houden.

De havik op zijn beurt, zorgt dat er niet te veel vlaamse gaaien komen. Regelmatig tref je in het veld restanten van geslagen en geplukte gaaien aan. Dit is het werk van de havik. Hij heeft een zeer snelle start en het voordeel dat hij de prooi heel gemakkelijk tussen bomen en struiken kan achtervolgen. De achtervolging van de prooi is een spel dat met snelheid, behendigheid, kracht en gratie gespeeld wordt, met als inzet leven of dood. Voor de vlaamse gaai is het dan vaak wel de dood.

Zo ziet u dan dat alles in de natuur wordt geregeld, mits de mens niet ingrijpt. Wanneer dit gebeurt is het hek van de dam. Het natuurlijk evenwicht wordt dan gauw drastisch

verstoord. Dit laatste zien we maar al te vaak. Van de roofzuchtigheid van de vlaamse gaai heeft de zangvogelpopulatie geen nadelige gevolgen, maar wel van de jagers uit het Middellandse zeegebied.

Zo worden jaarlijks, tijdens de vogeltrek, vooral in het Middellandse zeegebied, gigantische aantallen vogels afgeschoten of gevangen. Het aantal jagers en vangers is daar enorm. In Frankrijk zijn ruim twee miljoen jagers. In Italië anderhalf miljoen. Het kleine Malta telt maar liefst vijftienduizend jagers op een totale bevolking van driehonderduizend. Op Mallorca worden jaarlijks ongeveer drie miljoen zanglijsters gedood. De Cyprioten vangen naar schatting tien tot twintig miljoen trekvogels per jaar. In Italië, Frankrijk en Spanje liggen de aantallen nog veel hoger.

Nu u dit leest, hoop ik dat u een andere kijk krijgt op het leven van onze vlaamse gaai. Deze vogel is zeker niet zo moordlustig als al de jagers en vangers uit het Middellandse zeegebied.

Het is echter jammer dat ook in ons land vlaamse gaaien onnodig door jagers worden afgeschoten. Vele jagers beseffen niet dat hij hen van groot nut is. De vlaamse gaai vervult in het bos de functie van schildwacht. Hij duld geen roofwild op het wildspoor. Hij is namelijk bijzonder waakzaam en maakt alle bosbewoners er met zijn scherpe alarmroep op attent dat er mensen of roofwild in aantocht zijn nog voor dat hij zelf wordt gezien. Al de bosbewoners weten dan dat er onraad is, ze drukken zich dan of slaan op de vlucht. Zo waarschuwt hij het wild tegen het naderend gevaar.

Aan de vlaamse gaai heb ik nog altijd een leuke herinnering bewaard. Het was op een mooie herfstdag in oktober toen ik iemand, met een geweer onder zijn arm, in een perceel dennen zag lopen. Deze man, een stroper, was ongeveer tachtig meter van mij verwijderd. Toen ik probeerde hem voorzichtig en onopvallend te benaderen, kruiste een vlaamse gaai ons pad. Een schaduw gleed over de grond; "Schraak, schraak" klonk het boven mij en de vogel vloog met een sierlijke boog over mij heen. Op hetzelfde moment keek de stroper verschrikt achterom. Zodra hij mij zag, zette hij het op een lopen. Tijdens de achtervolging gooide hij het geweer weg, waarop het schot afging. Wonder boven wonder liep dit allemaal goed

af en gebeurden er geen ongelukken. Al was hij ook door de vlaamse gaai gewaarschuwd, veel geluk had hij echter niet. Kennelijk kende hij het terrein niet zo goed, want hij belandde tenslotte in een modderpoel. Nadat ik hem op het droge had geholpen, vroeg ik hem naar zijn naam, waarop hij geen antwoord gaf. Nadat ik de tweede keer, op wat luidere toon, naar zijn naam vroeg, zei hij: "Och....." en zo was de vlaamse gaai dit keer de klikspaan van het bos.

Van nabij gezien is de vlaamse gaai, zoals gezegd, een schitterende vogel. Hij is erg schuw en altijd zeer alert op verdachte bewegingen. Vanuit een schuilhut heb ik ze vaak gadegeslagen. Ik zag ze menig keer baden in het mulle zand. Dit gebeurde veelal in de buurt van mierennesten. Ze liggen dan met uitgespreide vleugels en staart en laten de mieren over zich heen lopen. Dit zelfde zie je ook wel eens bij fazanten en patrijzen. De mieren proberen dan de vogels, die ze als hun vijand beschouwen, te verjagen door hen te bespuiten met mierzuur. Aangenomen mag worden dat het mierzuur op het ongedierte, dat tussen de vogelveren leeft, een verjagend effect heeft. Het baden met behulp van mieren wordt "anting" genoemd.

Ik hoop dat u na het lezen van dit artikel deze typische bosvogel door een andere bril zult bekijken.

W.A.J.Nijhuis.

Niets is sterker dan de stilte
Niets is sterker dan het woord
dat niemand hoort.

EEN OUD LIED

Van de heer A.Scholten, wonende aan de Vledderstraat in Denekamp, ontvingen we onlangs de tekst van een lied, dat verhaalt van de verloren zoon, een bekende parabel uit het Nieuwe Testament. Vroeger, zo vertelde Tonnie Scholten, werd dit twintig strofen tellende lied geregeld door zijn moeder gezongen. Een van haar dochters heeft in die tijd de tekst eens opgeschreven.

Waar en wie de moeder het lied geleerd heeft weet men in de familie niet, misschien heeft ze het vroeger al op school geleerd. Mocht dat het geval zijn dan bestaat de kans, dat er meer Denekampers zijn, die dit lied eens hebben horen zingen door hun moeder, grootmoeder of iemand anders.

We wachten met belangstelling eventuele reacties af. Overigens, als iemand nog andere, oude liederen kent, die vroeger gezongen werden, houden we ons ten zeerste aanbevelen.

H.Asma.

In de heilige schrifturen
Vind ik een exempel schoon
Waar dat Christus in figuren
Spreekt van den verloren zoon.

Deze zoon was jong van jaren
Hij vroeg al zijn geld en goed
Van zijn Vader met bezwaren
Ziet eens wat de jongheid doet.

Maar de Vader uitverkoren
Sprak "ach zoon van mij bemint
In de echte trouw geboren
Dat gij uwen God bemind".

Als de Vader het had gegeven
Toen is hij te paard gegaan
Goud en zilver en juwelen
Met zijn beste kleren aan.

Toen ging hij naar vreemde landen
Hij vergat zijn Vaders raad
Schenken, drinken veler handen
Met personen slecht van aard.

Dag en nacht zo ging hij zwieren
En hij dronk de koelen wijn
Met oneerbaar venus dieren
Die het bederf der jongheid zijn.

Zij wisten hem zo te strelen
Tot verderving van zijn geest
Om zijn parels en juwelen
Om zijn geld het allermeest.

Zij wisten hem zo te lokken
Tot dat was zijn geld verbruikt
Dan zijn kleren uitgetrokken
Sloegen ze hem de deuren uit.

Toen kwam daar met groot vervelen
Ene droeven duren tijd
Zonder geld en zonder kleren
Hij was al zijn middels kwijt.

Door de honger ging hij eten
Met de varkens aan de trog
Maar zij hebben hem gebeten
Want hij hield het voor bedrog.

Hij ontving hem in zijn armen
En hij sprak met blijden toon
"Lieve kind", 'k zal U ontfermen
Zijt gij den verloren zoon.

Toen gaf hij hem schonk kieren
'n Gouden rind aan zijne hand
En hij stelde hem in eren
Dat was alles daar contant.

Een vet kalf werd daar geslagen
En daar volgde een maaltijd schoon
En de Vader met behagen
Was verblijd met zijnen zoon.

Hoor toch, broeders uitverkoren
Wij zijn zondaars groot en klein
Willen wij niet gaan verloren
Laat ons keren in het gemein.

Tot den Vader der genaden
Die zijn armen open faamt
Als wij onze zonden versmaden
Om in het Hemelrijk te gaan.

Met de tranen in de ogen
Moest hij daar vertrekken gaan
Niemand had met hem meedogen
Zijn jong hart was zeer belaan.

Naakt en bloot en koud van leden
Met veel zuchten pijn en smart
Moest hij bos en veld doortreden
Dat doorstak zijn jeugdig hart.

Toen bad hij met bittere zuchten
Grote God wil mij bijstaan
Ik wil al mijn zonden vluchten
En naar mijnen Vader gaan.

Hij kwam zijne Vader nader
En hij viel voor hem te voet
En hij sprak uit hartens ader
Dat Gij mij genade doet.

Laat mij Uwen dienaar wezen
Minder als den minsten knecht
Maar den vader uitgelezen
Heeft hem aanstonds opgericht.

Uit: Weekblad voor Oldenzaal en
Omstreken 13 oktober 1900.

Voor de Stoomtramlijn

Almelo—Tubbergen—Ootmarsum—Denekamp is het aandeelenkapitaal volteekend. De Gemeentebesturen van Stad- en Ambt Almelo, Tubbergen, Ootmarsum en Denekamp verleenden gedurende 20 jaren een renteloos voorschot in de exploitatie. De ingenieur Hubenet te Almelo ontwierp de teekeningen en plans en er bestaat alle kans dat voldaan kan worden aan de concessievoorwaarden om in 1907 met den aanleg te beginnen.

Met het totstandkomen dezer lijn zal een groot gedeelte van Twente uit zijne afzondering worden opgeheven.

HERINNERINGEN AAN HET VERZET IN DENEKAMP IN 1940-1945 (I)

Johan Veldhuis heeft zijn herinneringen aan het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog 1940-1945 op papier gezet voor publicatie in 't Onderschoer. In een viertal afleveringen wordt het verhaal, dat bewerkt is door H.A.Benneker, opgenomen in dit blad.

Op 9 mei 1940, 's avonds om tien uur verlieten B.Bornebroek en ik de textielfabriek van Molkenboer in Oldenzaal. Ik was toen 18 jaar. Voor de tijd van het jaar was het mooi, zacht weer; geen wolkje aan de lucht en een prachtige sterrenhemel.

Toen wij richting Denekamp fietsten viel het ons op, dat er veel meer activiteit bij de Nederlandse militairen was. De wegversperringen, die normaal weinig hinder boden, waren op oorlogsterkte gebracht, terwijl er ook meer militairen op de weg waren.

Wij hadden toen geen idee van hetgeen ons binnen 24 uur te wachten stond. Het was wel vaker zo druk. Toen wij Denekamp naderden, hoorden wij in de verte, in oostelijke richting, het geronk van motoren. In de rustige voorjaarsnacht waren de geluiden over een grote afstand hoorbaar. Toen ik om ongeveer half elf thuis kwam, zei ik tegen mijn moeder, dat het op de terugweg zo beangstigend was geweest en dat ik dacht, dat de Duitsers ons in de oorlog zouden storten.

Mijn moeder stelde me gerust met de woorden, dat Hitler die avond nog beloofd had onze neutraliteit te zullen eerbiedigen.

Ik liep nog even naar buiten en hoorde nog steeds het motorengeronk en trok de woorden van moeder in twijfel. Om elf uur ging ik naar bed. Ik kon slecht slapen en ben om twee uur weer opgestaan, kleepte me aan en ging naar buiten. Het was de ochtend van de tiende mei, een mooie ochtend en het beloofde een prachtige dag te worden. Het geronk van de motoren was nu duidelijk hoorbaar en er waren ook vliegtuigen in de lucht. In de verte hoorde ik kanongebulder. Het stond voor mij toen vast, dat Adolf Hitler valse beloften had gedaan en dat wij in oorlog waren met Duitsland.

Ik ben toen niet weer naar bed gegaan en tegen de morgen ging ik samen met mijn vriend poolshoogte nemen in het dorp.

Daar aangekomen zagen we Duitse legervoertuigen richting Oldenzaal rijden. Er waren veel motoren met zijspan bij. De soldaten hielden hun wapens in de aanslag.

Sommigen keken bedrukt, anderen lachten en zongen Duitse oorlogsliederen.

Via de radio werden berichten uitgezonden, dat Nederland na de inval de Duitsers de oorlog had verklaard. Ook werd omgeroepen hoe militairen en burgers zich moesten gedragen. Mijn vriend en ik wilden aanvankelijk naar het westen van het land om ons daar als vrijwilliger te melden; we waren immers al gekeurd voor de vrijwillige dienst. Op advies van de gemeenteveldwachter Weerkamp lieten wij dat plan varen.

De oorlogsdagen vielen samen met het Pinksterfeest en in angstige spanning gingen ze voorbij. Volgens de berichten, die ons bereikten, boden onze soldaten heldhaftig weerstand. Gelijktijdig kwamen echter ook berichten binnen over het verraad van de N.S.B.-ers.

Machteloos, maar ook radeloos moesten we aanvaarden, dat ons vredelievende vaderland door het brute geweld van het niets ontziende Duitse leger onder de voet werd gelopen. In enkele dagen tijds waren duizenden landgenoten gedood en nog meer gewond. De schade liep in de miljoenen. En dat alles vanwege de hoogmoedswaanzin van een volk, dat geleid werd door brute moordenaars.

Hoewel ik evenals vele anderen machteloos moest toezien en me gelaten moest neerleggen bij het Duitse oorlogsgeweld, nam ik toen al in stilte het besluit niet aan de Nazi's onderdanig te zijn.

Ruim een week na de capitulatie van de veertiende mei kwam het dagelijkse leven weer op gang en ik ging weer naar de fabriek in Oldenzaal voor mijn dagelijks brood. Enkele weken na de capitulatie werd het station in Oldenzaal door een Engelse bommenwerper gebombadeerd. De schade was niet noemenswaardig, maar het gaf ons wel enig vertrouwen. De Duitsers hadden de overwinning nog niet behaald.

In de loop van de zomer kwam ook het verzet op gang. Kleine groepjes Nederlanders begonnen weliswaar onopvallend, lijdelijk verzet te plegen.

Toen de Nederlandse Unie, een tegenhanger van de N.S.B., door de Duitsers werd getolereerd, sloten wij ons in Denekamp ook bij deze organisatie aan. In korte tijd telde de Unie landelijk 400.000 leden. In hoofdzaak bestond het werk uit het verspreiden van het weekblad de "Unie". Onder leiding van wijlen Piet Goorhuis waren wij hier in ons dorp ook met een vrij grote groep jonge mannen bij deze organisatie aangesloten en wij colporteurden op de zaterdagen met dit weekblad.

Op één van die zaterdagen, toen wij 's middags met de colportage in het centrum van het dorp bezig waren, ontmoetten wij bij de kerk een groep N.S.B.-ers, die met hun lijfblad "Volk en Vaderland" aan het colporteren waren. Zij waren in W.A.-uniform en één van hen wilde Piet Goorhuis de tas met weekbladen uit de hand rukken. Dat was de aanleiding voor een handgemeen, waarbij rake klappen werden uitgedeeld. De leider van de groep N.S.B.-ers kreeg zo'n klap in het gezicht, dat hij uit neus en mond bloedde. Slager Dingeldein waarschuwde de politie en spoedig kwam deze in de persoon van Bontjer, die op onze hand was, door het "Kokstuunke" aanrijden. De mensen op straat getuigden allen dat de N.S.B.-ers waren begonnen en dus de schuld hadden. Zo liep het voor ons nog goed af.

Hoewel de Duitse legers in West Europa aan de winnende hand waren, lieten de Engelsen zich niet onder de voet lopen. Ze leden in België en Frankrijk wel zware verliezen, maar velen konden zich in Duinkerken nog inschepen voor een veilige overtocht. In Engeland werden ze weer ingedeeld bij de daar gelegen troepen.

Ook bombardeerde de Duitse luchtmacht Engelse steden, maar ook daar boden de Engelsen heftig weerstand. Geleidelijk aan begonnen ook zij nachtelijke bombardementen uit te voeren op Duitse steden en strategische doelen. Bij één van die bombardementen werd Noord Deurningen voor Salzbergen aangezien en werden daar brand- en briesantbommen afgeworpen. Dat was niet ver bij ons vandaan en ook wij hadden die nacht behoorlijk schrik. De volgende morgen, toen we gingen kijken, bleek, dat de boerderij van Johannink, "Hemmelhoes", getroffen was. Er waren geen slachtoffers gevallen. Enkele andere boerderijen, zoals die van Heuvels, waren minder ernstig getroffen. Terwijl wij stonden te kijken, ontplofte nog een tijdbom. Kapelaan Bolscher nam met een groep jongeren van de

"Katholieke Actie" (K.A.) het initiatief om voor de financieel zwaar gedupeerde familie Johannink (verzekerd hiertegen was men niet) een collecte te houden. Toen wij daarmee bezig waren, kwam er bericht, dat de burgemeester hiervoor geen vergunning had gegeven en wij moesten met de geldinzameling stoppen. Gelukkig was er al heel wat geld bij elkaar gehaald en de kapelaan kon de familie hiermee blij maken.

De K.A. heeft nog vele jaren bestaan, omdat deze vereniging met godsdienstige doelstelling zich niet bij de nazi-organen hoefde aan te sluiten. Andere verenigingen gingen wel ter ziele, omdat ze zich niet wilden aansluiten.

Eind juli 1940 kreeg ik de gedwongen keus in Nordhorn te gaan werken of uitgezonden te worden naar Berlijn.

Omdat ik mee moest helpen aan het onderhoud van ons grote gezin en omdat het prettiger was als grensganger te werken, koos ik voor Nordhorn.

Al spoedig werden in ons land kleine verzetsgroepen gevormd, zoals reeds gesteld, aanvankelijk nog ongeorganiseerd. Door de Duitse terreur -de S.D. en de S.A. schrokken niet terug voor moorden- werd de weerstand nog versterkt. Het verzet was nog lijdelijk: boeren overtraden de leveringsplicht van hun producten en hielpen de minder bedeeden. Ook begon de "zwarte handel" zijn kop op te steken: er waren onder de boeren ook enkelen, die de producten met hoge woekerwinsten stiekem verkochten. Ook anderen hielden zich met deze praktijken bezig.

De eerste oorlogswinter was meteen een hele strenge: twee maanden aan een stuk sneeuw en ijs. De brandstof begon al schraars te worden.

Voorjaar 1941 ontloopten de Nazi's zich ook in ons land als Jodenhaters en -vervolgers. Ook bij ons in de buurt moesten de Joden, met wie wij goed bevriend waren, hun radiotoestellen inleveren. Wij waren met hun lot begaan, maar konden niets doen, hoe zeer ons de familie Mouw ten Brink, Eva Spier en Hertog en zijn zuster ook aan het hart lagen. Bij Hertog konden wij met een groepje jongens elke zondagavond terecht voor een glaasje bier of limonade en een visje tegen een zeer lage prijs.

De jaren 1941 en 1942 waren voor ons jaren van afwachten. De Nederlandse Unie werd door de Duitsers verboden, om-

dat ze steeds strijdvaardiger optrad en wij moesten ook met onze colportage-activiteiten stoppen. Wij verloren elkaar een tijdlang uit het oog en konden dus geen georganiseerd verzet plegen. Alle geregistreerde radiotoestellen moesten worden ingeleverd en de Engelse zender konden we alleen nog in het geheim beluisteren bij een enkeling, die een niet-geregistreerd toestel had achtergehouden. Ik had die gelegenheid ook bij een goede kennis van het werk.

Daardoor bleven wij op de hoogte van de militaire ontwikkelingen.

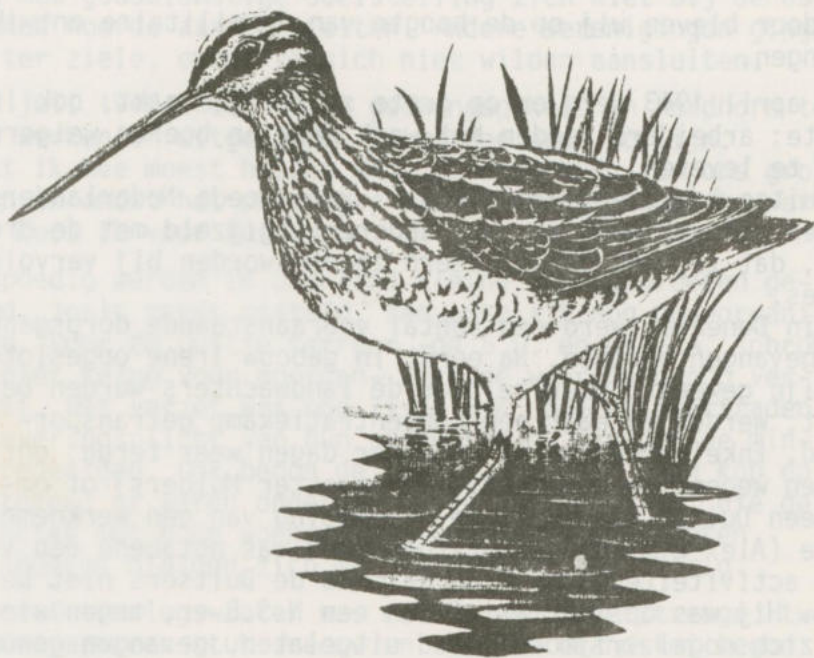
Eind april 1943 werd er op grote schaal gestaakt, ook in Twente: arbeiders legden het werk neer en boeren weigerden melk te leveren.

De Duitse bezetters namen wraak: vele goede Nederlanders werden gefusilleerd en vele anderen gegijzeld met de dreiging, dat zij ook gefusilleerd zouden worden bij vervolgacties.

Ook in Denekamp werd een aantal vooraanstaande dorpsgenoten gevangen genomen. Na eerst in gebouw Irene opgesloten te zijn geweest, waar ze door de landwachters werden bewaakt, werden ze naar een concentratiekamp getransporteerd. Enkelen kwamen na een paar dagen weer terug: ontslagen wegens te hoge leeftijd (meester Mulders) of omdat een Duitse fabrikant de vrijlating van een werknemer eiste (Alex Eissink). Laatstgenoemde was notabene één van onze activiteitenclub, maar dat was de Duitsers niet bekend. Hij was op initiatief van een N.S.B.-er, tegen wie hij zich nogal vrijmoedig had uitgelaten, gevangen genomen. De overigen waren naar spoedig bleek in Vught geïnterneerd en hadden het vooral fysiek zwaar te verduren: lange dagen zware arbeid verrichten waar weinig en slecht eten tegenover stond.

Onze K.A.-groep kwam weer in actie en verzamelde op initiatief van kapelaan Bolscher levensmiddelen voor de geïnterneerde dorpsgenoten o.a. voor meester Bult. Zijn vrouw zorgde er dan voor, dat haar man in Vught het levensmiddelenpakket kreeg. Hetzelfde gebeurde ook door anderen voor de overige gegijzelden.

Na ongeveer zes weken kwamen ze allen weer terug; sterk vermagerd, maar moreel niet gebroken.

De Watersnip is donkerbruin, met contrasterende lichte strepen op kruin en rug. Hij heeft een zeer lange, rechte snavel. Staart met rossig bruin en wit op buitenpennen.

de houtwalbeek

De meeste Twentse beken zijn houtwalbeken. Het is niet mogelijk ook maar bij benadering van alle iets te zeggen: daarmee zouden we slechts in herhalingen vervallen. Houtwalbeken stromen in het algemeen door het oude cultuurlandschap het Saksische "hoevenlandschap", waarin bult-essen, groengronden en boerenbedrijfsbosjes elkaar afwisselen. Aan weerszijden heeft de meestal vrij brede en diepe beek zelf oeverwallen opgeworpen, die door de mens worden opgehoogd en verzorgd, omdat zij de beek in toom houden. Deze wallen zijn begroeid met vaak zeer dicht en doornig struweel, dat op hooggelegen gronden (waar de beek niet stroomt) of ook wel boven op hoge oude houtwallen, bestaat uit het lichte Eiken-Berkenbos der armere gronden. Meestal echter uit Eiken-Haagbeukenbos met op plaatsen, die wat natter en voedselrijker zijn, overgangen naar het onderverbond der Iepenrijke Eiken-Essenbossen. Het is een zeer geliefde broed- en schuilplaats voor alle denkbare zangvogels. Het houtgewas bestaat uit Eik, Haagbeuk, Els, Kornoelje, Hazelaar, Wegedoorn, Gelderse roos, Kardinaalsmuts, de beide Meidoorns, Mispel, Hondсроos, Vogelkers, Sleedoorn, Hulst, Lijsterbes, een heel enkele maal nog een Taxus en zeer veel Klimop en Bramen. Soms, zoals langs de Rossumer beek, is een houtwal over een flinke afstand uitsluitend begroeid met de Winterlinde. Wilde(?) appels en peren hebben we in Twente niet aangetroffen. Aan een opsomming van de tientallen boskruiden, die elkaar onder het struweel een plaats betwisten, valt niet te denken. Slechts in zoverre als hun combinatie verschilt van die van het Eiken-Haagbeukenbos in het algemeen, verdient ze hier de aandacht: opvallend is er bijvoorbeeld de overvloed van Grote muur en van het elders zo zeldzame Muskuskruid. Ook het Maarts viooltje heeft een duidelijke voorkeur voor houtwallen. Overal hangt het fijne Schaduwgras boven het water, rijk begiftigd met witte tot bruine "kluwen"- of "scheidings"-gallen: bundeltjes abnormale wortels bij de knopen, te

danken aan de galmug *Poomyia poae*, die zich bijzonder graag bij de beken ophoudt. Niet vergeten mag ook worden de zeldzame Gebogen driehoeksvaren, een teer, lichtgroen, allersierlijkst varentje, dat ons een enkele maal op de Twentse houtwallen verrast. De zwaarste en oudste houtwallen zijn wel die langs de Rossumer Beek bij de Duisterevoortsebrug, waar ze twee meter hoog en bijna even breed zijn, waar in de holten van de oeroude Kardinaalsmutsen flinke Lijsterbessen zijn gaan groeien en waar 's avonds overal de roep weerklinkt van het Steenuiltje, dat er in de holle bomen nestelt.

De loodrechte beschaduwde oevers van de beek onder de houtwal zijn bijna geheel begroeid met levermossen en een enkel jong Wijffjesvarentje, een toef Witte klaverzuring, een Slanke sleutelbloem, wat Bergbasterdwederik en Muskuskruid. Van die levermossen is vooral merkwaardig het prachtige, grote glanzende thallus van het Kegelmos, dat in ons land uitsluitend voorkomt langs de dicht beschaduwde oevers van houtwalbeken, doch daar dan ook massaal groeit in uitgestrekte donkergroene plakken. Op een enkel punt, vooral waar een buitenbocht de oever heeft schoongeschuurd, treffen we het hol van de IJsvogel, die ons zojuist in een schittering van blauw en groen is voorbijgeflitst en nu onzichtbaar zijn hoge, helle toon laat horen. Gelukkig is de vrees, dat hij in de vier strenge winters zou zijn uitgestorven, ongegrond gebleken. In de zomer van 1944 zagen we hem langs de Twentse beken en overal langs de Dinkel weer terug.

Een karakteristieke beekfauna treffen we eigenlijk alleen daar aan, waar veel stenen in de beek liggen. Deze doen dienst als vaste onderlaag, waaraan allerlei dieren zich kunnen vastklampen of vasthechten. Hier leven alle afgeplatte, vastzittende of verscholen dieren, die we reeds in de Springendalsbeek ontmoetten (behalve de platworm *Planaria alpinia*, die door *P.gonocephala* vervangen wordt) en nog een aantal andere: de meest opvallende daarvan zijn het Zwarte Beekslakje of de "Phrygische Muts", de Zoetwaterspons, kolonies van mosdiertjes en de larven van de prachtige staalblauwe Beekjufter met zwarte vleugels, waarvan alleen het mannetje zo mooi is uitgedost. Het fraaist ontwikkeld is deze beekfauna wel in de kleine, gave Bloemenbeek, die ontspringt in het bekoorlijke heuvelland van De Lutte ten oosten van Oldenzaal en die

haar zwarte stenen dankt aan de tertiaire ontsluitingen van dit gebied. Wie een modelexcursie wil maken langs een houtwalbeek van oorsprong tot monding, zoekt de bron van de Bloemenbeek en volgt haar van haar weelderige en drassige bron in het Goudveil-Essenbos; door het fraaie oudehoeven cultuurlandschap der heideontginningen, waar de keileem ophoudt en zij zich diep in het zand snijdt (hier neemt zij de allure van een heidebeek aan); tenslotte in het brede groene Dinkeldal voorbij de boerderij Aust, waar zij naakt en houtwalloos, doch begeleid door de roep van Kieviten en Grutto's haar taak volbrengt.

Alleen de vissen zijn onafhankelijk van de stenen en zouden dus in alle houtwalbeken kunnen voorkomen, hetgeen intussen lang niet altijd het geval is. De oorzaken van hun verspreiding zijn ons nog niet duidelijk: zij berusten misschien op het beschikbare voedsel. Vaker dan de echte beekvissen, die we in de Puntbeek ontmoeten, zien we DrieënTiendoornige Stekelbaarsjes en ook zware Snoeken zijn geen zeldzaamheid. Die worden volgens de boeren door hen met hooivorken uit de beek geprikt (visserslatijn?). Wij laten thans de houtwalbeken aan hun vissen over, om ons te wenden tot het laatste type der Twentse beken en wel de moerasbeken.

de moerasbeek

De landschappen, die we tot dusver doorzweerven, waren ongetwijfeld rijk geschakeerd, maar hen allen ontbrak toch een voor de Hollander zeer belangrijk iets: ruimte, Smalle dalen, brongebieden, kleine droge en vochtige heiden, jong en oud cultuurlandschap met akkers en weiden, loof- en naaldbossen, rivierstrandjes, veentjes, dode armen, zandverstuivingen: het is alles eng begrensd door heggen en houtwallen, boomsingels en heuvels, een intieme schoonheid, maar niet groots van allure.

Toch ontbreekt het element van wijsheid in Twente niet. Ten oosten en zuiden van de Ootmarsumse heuvels ligt een uitgestrekt komvormig gebied met onvolledige waterafvoer, waarvan de laagste delen zijn de moerassen van Ottershagen en Binnenbroek in het noorden en het Agelerbroek in het zuiden. Deze moerassen worden gescheiden en omgeven door iets hoger gelegen, althans 's zomers droge weiden, "maten" of "meden" geheten, door Elzensingels en houtwallen doorsneden.

Het Agelerbroek is het natste complex. Grote gedeelten ervan zijn 's zomers onbegaanbaar en ontoegankelijk. Helaas geldt dat niet voor de tamme ganzen, die hier in grote troepen "weiden" en met hun mest de moerasvegetatie aanmerkelijk hebben verarmd en nadelig beïnvloed. Dat neemt niet weg, dat de zeggen- en rietvegetaties en ook de broekbossen en vochtige graslanden, waaruit het gebied bestaat, nog een echte wildernis vormen, een paradijs voor water- en moerasvogels. Zo broeden er Roerdomp, Woudaapje, Blauwborstje, Sprinkhaanrietzanger en Kemp-haan. Het verloren gaan van dit gebied (volgens de plan-nen van de Ontginnings-Mij. "Overijssel") zou een ramp zijn. In nog sterkere mate geldt dit voor het meer onge-repte zuidelijke deel van Ottershagen, waarheen we ons nu zullen begeven.

Het Agelerbroek watert af door de Volther Beek en de Tilligter Beek, welke laatste van zware houtwallen is voorzien, maar ten noorden van de straatweg Denekamp-Ootmarsum naakt door de weiden kronkelt en dan Hamburger Beek heet, voor zij als Hollander Graven in Ottershagen terechtkomt. In de Kogelsmaten ten zuidwesten van Otters-hagen ontspringen dan nog de Vlasbeek en de Wiemsel, die zich midden in het moeras met de Hollander Graven verenigen. Deze drie laatstgenoemden nu zijn de meest typische Twentse moerasbeken. Tot dit type behoren verder de benedenloop van de Gele Beek en die van de Heinemansbeek (vervolg van de Hazelbeek) in de Hambroeker Meden bij Tubbergen. De Volther Beek in de Schiphorstmeden en de Beuninger Maten vormt een overgangstype tussen moeras-en houtwalbeek.

Een moerasbeek is eigenlijk een houtwalbeek, maar dan een, die door moeras en niet door droog cultuurland om-geven wordt. Haar wallen zijn slap en soms drassig. Ze zijn niet begroeid met Eiken-Berken- of met Eiken-Haag-beukenbos, maar met Elzenstruweel, vaak ook met een ge-zelschap van hoog opschietende kleurig bloeiende kruiden, de Moerasspirea-associatie, dat al van verre opvalt. Vooral het bleekrossig Rietgras en het Harig wilgenroos-je, maar ook roomwitte Moerasspirea en Engelwortel, lila Echte valeriaan, rode Kattestaart, gele Grote wederik en vaak ook Grote brandnetel voeren er de boventoon. Dit gezelschap is gebonden aan stikstofrijke bodem en komt hier dus alleen voor in de onmiddellijke nabijheid van

vogels en insecten. Dotterbloem, Tweerijige zegge en Ruw walstro overwegen er vaak. Daartussen valt het witte Veenpluis op en de rose Echte koekoeksbloem, donkerrood bloeiende Wateraardbei, lila Watermunt en blauwe Moerasvergeet-mij-niet. Allerlei zeggen (Zwarte zegge, Zompzegge, Scherpe zegge, Snavelzegge) en Zomprus vormen de donkere ondertoon; grassen komen er nauwelijks voor.

Een dorado voor watersnippen! Telkens vliegt het donkere vogeltje wankelend voor ons op, als we door het moeras waden. Overal boven ons hoofd horen wij het fascinerend "blaten" van de glijvlucht neerdalende "hemelgeiten", in Twente "weerlammeren" genaamd; een geluid, dat evenzeer met dit gebied verbonden is ener even sterk de eenzaamheid accentueert als de kreet der Zilvermeeuwen op de Bosplaat. Hier spreken echter ook Kievit, Grutto, Wulp, Tureluur en Koekoek hun woordje mee.

De rechthoekige, grote percelen "hooimoeras" zijn hier nog door lichte houtwallen en singels van Eiken, Schietwilgen en Populieren gescheiden, maar gesloten valt het landschap nauwelijks meer te noemen. Hier en daar is de beek tot buiten de oeverwallen verlegd, om de ontwatering te bevorderen. Het land is dan begreppeld en wordt doorgaans beheerst door Biezenknoppen en Kruipende boterbloem. Echte koekoeksbloem, Kruipend zenegroen, Kruipende en Egelboterbloem bepalen er in juni het kleurig aspect. Wordt er ook nog met kunstmest gewerkt (superfosfaat), dan gaat de Gestreepte witbol er domineren.

Eerst waar de beek op een elzenbos stuit en een flink eind oostwaarts is verlegd, komt aan dit hooilandkarakter een einde en beginnen de echte moerassen. De laatste hooilanden wemelen in juni van de vogels en zijn dan prachtig van kleur: lila Pinksterbloemen, rose Echte koekoeksbloemen, donkerpaarse brede orchissen, blauw Kruipend zenegroen, gele Dotterbloemen, Waterkruiskruid en Scherpe boterbloemen vallen het meest in het oog. Blonde zegge en Vlozegge, kensoorten van de Associatie van Spaanse ruiter en Pijpestrootje verdienen hier onze bijzondere aandacht, evenals de talrijke Gulden boterbloemen.

Van hier af strekken zich de ongerepte zeggemoerassen uit tot aan de Hollander graven zover het oog reikt. Geen overdaad van bloemen meer doch fijne nuanceringen: grijs-groen, brons en goudbruin, al naar het plantengezelschap.

beken, waar natuur en mens de houtwallen met rottende plantenresten hebben opgehoogd of de mens het elzenbos heeft gekapt. Op deze laatste standplaats zagen we het reeds langs de hazelbeek.

Van de karakteristieke beekflora en -fauna is in de moerasbeken minder overgebleven dan bij alle andere typen. De merkwaardige levermosoever met *Kegelmoss* ontbreekt geheel. Stenen zijn er niet. Het water stroomt in het vlakke moerasgebied slechts zeer traag en is met tal van waterplanten begroeid. De fauna is nagenoeg gelijk aan die van stilstaand water. Toch beïnvloedt zo'n beek zeer duidelijk haar omgeving, zoals de Vlasbeek ons zal demonstreren.

Weinig tochten in Twente zijn zo mooi als degene, die ons van het Ootmarsumse heuvelland naar Ottershagen voert. We slaan daartoe van Ootmarsum de weg naar Lage-Neuenhaus in en bij de eerste rijwielpadkruising rechtsaf, dan gaan we steeds rechtuit in zuidoostelijke richting tot het pad doodloopt in de Kogelsmaten. Boeiend is de geleidelijke verandering van het landschap. Eerst het besloten, sterk geaccidenteerde oude cultuurlandschap met talrijke alleenstaande eerwaardige hoeven, een mozaïek van weitjes, loofbos, essen en houtwallen. Haast ongemerkt wordt het land vlakker, wijder, eenzamer. De boerderijen nemen af en zijn van steeds recenter datum. Lichte berkensingels en Wilgen vervangen de zware houtwallen. Al uitgestrekter, al vochtiger worden de weiden en hooilanden. Akker en bos schrompelen weg, niets verhindert de blik meer de grootse wolkenstoeten van horizon tot horizon te volgen. Specht en Houtduif zijn reeds lang verdwenen en Koekoek en Geelgors worden hier overstemd door Grutto en Kievit, wiens roep het land beheerst. De eenzaamheid is volkomen als het pad eindelijk doodloopt op de Vlasbeek. Zelfs midden in de zomer plassen we hier overal in het water, onze enige "weg" kan zijn de houtwal langs de beek, richting Ottershagen.

Alle moerasbeken zijn reeds lang min of meer gekanaliseerd en de loop van Vlasbeek en Wiemsel wordt nog telkens verlegd, wanneer de boeren dit nuttig oordelen met het oog op de waterstaatkundige toestand. Tijdelijk weet men daardoor bepaalde hooilanden min of meer te ontwateren. Die hooilanden zijn een lust voor het oog en ook voor

Enkele singels van Wilgen, Populieren, Berken en Elzen, Gelderse roos en Eikengroepen geven het landschap een verticaal reliëf, doch blijven zo ijl dat zij het wijd en open laten. Langs de beek eventueel nog een lage wal met Moerasspirea-associatie. Dan volgt een zoom van uiterst fijne grijsgroene halmen, golvend in de wind: Slanke zegge, optredend als "facies" van de Associatie van Scherpe zegge en Blaaszegge, dat tamelijk hoge eisen stelt aan de voedselrijkdom van zijn milieu en zich dus dicht aan de beek houdt. Iets verder daarvan verwijderd de zeldzame Bosbies-aassociatie, minder nat, ook fijn, maar lager en met haar bronsgroene kleur scherp contrasterend tegen de buurassociatie. Hierin voelt het prachtig lichtrood bloeiende Moeraskartelblad zich het beste thuis. Ook dit gezelschap staat nog onder invloed van het beekwater.

Waar echter door een elzenwal, die op grote afstand van de beek aan haar evenwijdig loopt, het moeras meer aan haar invloed is onttrokken, heersen andere gezelschappen. Zelden zag ik de Associatie van Stijve zegge zo volledig ontwikkeld als hier. In water, dat men in juni kniediep doorwaadt, rijzen dicht aaneen de hoge forse pollens van de Stijve zegge als evenzoveel eilandjes op. Al even fors daartussen de Moeraswederik met haar goudgele bloemkluwen, samen met Gele lis, Waterzuring, Liesgras, Kattestaart en Blaaszegge. Half bolvormige struiken van Geoorde wilg en grauwe wilg, als achteloos in het terrein verstrooid, luiden een verdere verlanding in. Dichte elzensingels doorsnijden het gebied. Zij zijn misschien mede de oorzaak, dat ons hier andere vogels vergezellen dan in de nabijheid van de beek. De Watersnip blijft zeer talrijk, maar ook Bos- en Sprinkhaanrietzanger, Rietgors, Fitis en Tjiftjaf laten zich horen.

Heb de moed dit moeras te doorwaden. Aan de westzijde, waar het hoger wordt, komt men terecht in het voedsel-armer equivalent van de Bosbiesassociaties: de Associatie van Zomp- en Sterzegge, dat ik nergens zo prachtig ontwikkeld zag als hier. Honderden vierkante meters zijn overdekt met Waterdrieblad, een bijna verblindende bloemenweelde in mei. Op andere plaatsen groeit massaal de donkerrode Wateraardbei of het goudbruin Geveerd sikkemos. Soms zakt men tot het middel in een poeltje weg, maar je wordt ervoor beloond door merkwaardige kensoor-

ten van het Oeverkruid-verbond. Ondergedoken moerasscherm, waterpostelein, Vlottende bies en Haaksterrekroos laten zich gewillig door uw handen grijpen.

Hier lijken we wel aan het einde der wereld gekomen te zijn. Zo ja, dan is dit tevens het paradijs. Zagen wij ergens een Elzenbroek als hetgeen dit moeras afsluit? Alleen in de Otterskooi bij Giethoorn is het majestueuzer. Hop, Haagwinde en Bitterzoet strengelen zich om hoofd en armen, de Zwarte bes geurt om ons heen, we moeten welhaast treden op het broze Groot springzaad met zijn wonderlijk grote lichtgele bloemen en op het Blauw glidkruid. Elzenzegge, Hennegras en Wolfspoot voltooiën het beeld. Wat malen wij erom dat we bij elke stap wegzakken in de zwarte modder en dat de muggen ons venijnig kwellen? We hebben een dag gezworven in een der laatste grote wildernissen van ons land, bevrijd van de druk, die zelfs het schoonste cultuurlandschap ons oplegt.

V. Westhoff.

(Bewerkt door Harm Meek en Hans Stoltenkamp).

epiloog door de bewerkers

Hoe vond u dit verhaal? Prachtig was Twente in die tijd, nietwaar? Als florist ben je, al lezend, regelmatig aan het watertanden. Deze epiloog is geschreven om u te vertellen wat er nu nog van over is.

Beginnen we bij de heidebeken. Van de Puntbeek is nog maar een kliometer in de staat, zoals Westhoff haar beschrijft. Karwijselie en Knollathyrus zijn er sinds lang verdwenen. Ook van de eens uitgestrekte heide zijn nog maar wat zielige kleine stukjes over en het IJslands mos, als het er nog is, kraakt zeker niet meer onder de voeten. De rest van de Puntbeek is gekanaliseerd en opgegaan in het Omleidingskanaal. Hoe dat allemaal zo gekomen is, beschrijft Ad Wittgen in het boek "Het landschap van Twente", bij gelegenheid van het 75-jarig bestaan van Natura Docet uitgegeven door de Vereniging van Vrienden van Meester Bernink's Museum Natura Docet en de Stichting Heemkunde Denekamp. Leest u het maar eens na; het is een zeer leerzaam, zij het, treurig verhaal.

Van de rietebeken zijn de bovenlopen van de Springendalsbeek, de Hazelbeek en de Mosbeek nog grotendeels intact, dank zij een strenge bescherming. Doch ook hier is achteruitgang omdat, behalve bij de eerstgenoemde, de omge-

ving niet meer in de oorspronkelijke staat verkeert. Ontwatering heeft hier zijn tol geëist, evenals overmatige bemesting van de graslanden en de maïsackers, die er tegenaan liggen. Gevolg: dichtgroeien met bos met veel brandnetel en braam in de ondergroei, als er geen brede bufferzone is. Het topogeen hoogveen bij de Mosbeek, uniek voor Nederland, is verdwenen, met de prachtige vegetatie die erbij hoort. Er zijn hier nog steeds hele mooie stukjes, dat is waar, maar vergelijk je het met wat eens was, dan kun je niet anders dan heel verdrietig worden. Ik ken oudere mensen, die er alleen om die reden, niet meer willen komen.

We zijn nog niet klaar met ons treurspel. De meeste houtwalbeken zijn gekanaliseerd en hun houtwallen gekapt. "Genormaliseerd" noemt men dit ook wel, alsof zo'n rechte sloot, met kale taluds, de normale toestand van een beek zou zijn. Voorzover er hier en daar nog een stukje vergeten is, zijn de oeverwallen in ieder geval verruigd door overbemesting. Brandnetel, Braam, Zevenblad en kleeftkruid kom je er meer tegen dan de boskruiden die er eens groeiden.

Over de moerasbeken kunnen we kort zijn. Ze zijn er niet meer. Van het uitgestrekte, drassige gebied dat tussen Ootmarsum en Denekamp lag, is nog 59ha Ageleroek over. Het vroeger gebied Ottershagen is geheel van wijlen. Er is niets van over.

Een dergelijke toestand ontstaat in een maatschappij waarin "Productie" met een hoofdletter wordt geschreven. Het is dan ook te gemakkelijk om de schuld uitsluitend bij de boeren te leggen. Zij zijn, net als iedereen, zowel veroorzakers als slachtoffers van een volkomen uit de hand gelopen productie, die niet meer middel is om een beetje prettig te kunnen leven, maar doel in zichzelf.

Gelukkig zijn er tekenen dat het tij begint te keren. In brede kring wint de overtuiging veld, dat men zo niet door kan gaan: dat men, als men het land en de natuur vernietigt, uiteindelijk zichzelf vernietigt. Vooral hoopvol vanuit het gezichtspunt van de natuurbescherming is, dat er een techniek is ontwikkeld waarmee men, onder bepaalde omstandigheden, natuurwaarden kan regenereren. Deze techniek wordt wel natuurbouw genoemd, hoewel dit een misleidende term is: natuur kan men per definitie niet bouwen. Beter is dan ook de door Westhoff geïntroduceerde term "natuurtechnische milieubouw". Het is zeker geen wondermiddel, waarmee men alle soorten natuurgebieden kan doen ontstaan, die men wenst. Niet gemaakt kunnen bijvoorbeeld worden oude evenwichtige loofbossen, heidevelden met hun typische podzolprofiel in de bodem of hoogvenen. Dit soort gebieden is in het verleden in vele eeuwen langzaam ontstaan en men mag niet verwachten dat men die ontwikkeling binnen een generatie kan nabootsen. Overheden en andere instanties kunnen het zich dan ook niet permitteren een natuurgebied te vernietigen, met

welk doel dan ook, met het idee dat het elders weer op te bouwen zou zijn, zoals men een dijk of een weg kan aanleggen. Degenen die dit propageren misleiden de gemeenschap.

Wat wel kan, ligt hoofdzakelijk op het terrein van de pioniergemeenschappen. Men maakt dan het milieu, waarop de natuur haar gang kan gaan. Met sturend optreden in de vegetatie moet men verder heel voorzichtig zijn. Men dient de ontwikkelingen te volgen met een mentaliteit die van respect voor de natuur getuigt.

In het binnenland liggen de mogelijkheden in hoofdzaak in het doen ontstaan van open water en jonge moerassen. Of het resultaat voedselrijkdan wel voedselarm zal zijn, hangt af van de uitgangssituatie.

Ook in Denekamp kan men, met behulp van technieken uit de natuurtechnische milieubouw, een natuurgebied herstellen. Niet in het Denekamper- of Beuningerveld. Dat eertijds uitgestrekte heidegebied is voorgoed verdwenen. De mogelijkheden liggen vlak bij het dorp en wel in het Goor, op het terrein van de ijsbaan. Eens door meester Bernink in hoofdstuk VII van zijn boekje "Ons Dinkelland" beschreven als een overblijfsel van een oude Dinkelarm waar, gezien de plantenlijst, die hij geeft, voedselarme en voedselrijkere milieus naast elkaar lagen. Juist dit soort overgangen of gradiënten zijn belangrijk voor een grote natuurlijke verscheidenheid. Sindsdien is er een vervuilde vijver van geworden omgeven door een saai, eentonig gazon, dat men op het gemeentehuis met de optimistische naam "park" aanduidt.

Hiervan zou weer een mooi natuurgebiedje gemaakt kunnen worden, waarin ook paasvuur, paardesport en dagrecreatie een plaats kunnen krijgen. Tien jaar geleden schreef een van de bewerkers van dit artikel (H.St.) al in het Vriendenblad van Natura Docet dat ijspret in de winter en natuur in de zomer best kunnen samengaan. Misschien schrijft die persoon in de toekomst nog wel eens een artikelje in 't Onderschoer over wat er zijns inziens in het Goor zou moeten gebeuren om deze kras op de Parel van Twente weg te poetsen.

Aj vestoat wat de natuur oe vetelt
Dan bi'j riek met t halve geald.

t Was kot veur de kesdaagn en wie hadn nog ginnen kesboam. Ik keek s op t maarkt of ze doar nog wat hadn en doar lagn dr nog genug. Doar tröf ik ok Hannes, dat deu'k.

"Heb ieleu a n'n kesboam", vreug ik m.

Hee nam ziene piep oet n moond en zea: "Dat week nich, doar bemeui ik mie nich met nooit mear!"

"Woarum dat dan nich? Miene vrouw zeg aait, dat is maans-leuweark". "Kan al wa wenn", zea Hannes, "mer ik goa doar nich weer veur op pad".

Wie gungn wat korter bie mekaar stoan en Hannes begun te verteln.

"Ik heb niks tegn zonnen boam", begun e "mer doe kaans nich zo lang proatn, dat ik dr nog wear op oet goa um dr een te koopn. Ik heb n nös nog vol van veurig joar, want dat bin'k nog nich vergettn. Nee, alles wa, um mie veerteen daag zoerkool etn of rognbrood, t maak mie nich oet, mer n'n kesboam koopn, nooit wear!"

Ik keek m s an. Woarum sol e dat nich willn, vreug ik mie of.

Hee begun weer. "Dat begun veurig joar nog wa zo good: In vief minuutn har ik dr a een vunn, dee mie wal anstun. Mer ik was dr nog mer good en wal met in hoes, toen begunt a." "Och, wat nn klean'n boam, den hef ja nich eans n'n richtigen spits. Den breng mer teruw".

Hannes: "Ie bint ja niks aans weant as te luustern. Veur-al nich tegnproatn, mer ik heul mie mer stil. Mien schoonmoar zea niks, mer toen ze mie ankeek, toen wus ik genug. Ik teruw en toesken d'n boam wear um". "Beste vrouw," zea ik tegn dat meanske met d'n rooin nös, "k kom noe al veur de dearde moal, help mie toch zeukn da'k n'n boam vin, dee ze bie oons in hoes ansteet". Ik gaf ear vief dubbelkes extra. Noa twee uur had ik haan as n'n törfgraaver en mien jas ko'j nich mear anpkn of ie mosn bang wen da'j dr an vast bleavn zittn. Mer toen har ik ok n'n mooin boam: nich te groot, nich te klean, nich te dun en nich te dik. Loat ze noe mer s zegn da'k gin kesboam kan koopn. In hoes stun ze a te wochn. Secuur bekeekn ze d'n mooin boam. Mien kesboam! Now, valt ze die voort um

n hals, drukt die de haan, klopt oe op de scholder en zeit: dat hes mooi doan!

Dat dach ik!

Mer toen kwamt n één noa n aander! n Betke grötter har e ja wal könn wen. Achter hef e zukke grote gaatn. Veur is e ok nich te dicht. As de teug mer nich te slap bint, dee hangt noe al scheef. A'j noe oonder wat wegnemt en boavn wat anzet en dan de rechter kaant links in n hook dreait en alle slimme stie'n met engelnhoar en wattn n betke dicht maakt, dan mot t wal hoast könn, meenn tante Trui. Ik stön aldeur op nköknstool en heul n boam bie n kop vas.

Doarbie dreain ik um in t roond, net n'n drieftol, zodat ze m van alle kaantn konn bekiekn. Mer, net of n kesboam nich mer wol, hee was dat veurdreain wal zat - wat op eenmaal - ik wet nich hoe t kwam - boem, doar lag e op de grond en de noaldn sprungn alle kaantn op an.

"Och, nee", zea mien schoonmoar, doar zit ja gees ginnen standaard oonder, i'j konn oonzn wal kriegn, mer den is veurig joar bie j t verhuuzn wegkomn".

Ze keekn noa n boam en dan keekn ze mie an, net of ze zeggn wolln: Bis nog nich vot?

Ik pakkn n boam bie n kop of bie n eand, dat wee'k nich mear en gung dr met de trap of noa daalt, zo gauw a'k mer kon. De noaldn giezeln achter mie an. Toen'k op stroat was, liekn e mear op n oald paraplu, waar at owwertrek of was, as op n'n kesboam. Ik smee m oonderweg op n bölt, waar nog meer rommel lag en toen vedan noa miene vriendin met n rooin nös!

"Zoa, wil meneer nog n'n kesboam?" Ze kenn mie a.

"Joa", zea ik. "Ik krieg zo heanigan plezeer an dat beum koopn. Gef mie n zöln mer, dee'k eas har, mer dan mos mie dr wa nen standaard oonder zett". "Dat kan mienn keal better", zea t meanske. "Bennad, kom s hier en gef den meneer 's n'n boom met n'n standaard". O, dach ik, as e dat mer good begrepp hef en 'k drukkn m geliek n guldn in de haand. Bennad ziene haan warn nich te kloar, ik wus ja wa woarum.

Dan trök ik met mien 'n boam, waar ze mie de eerste maal met terugstuurd haddn, wear op t hoes an. Mie was t allemaal net e lees. Ik was dr n luk onverschillig bie wödn.

En wat dachts wa wat ze toen zean?

"Nee, mer dat is n'n mooin boam! Zonnen mooin heb wie nog nooit had, bis doe no zölf ok nich bliej, was dat noe de

meujte nich weerd?"

Ik zat in n hook op n stoel en zea niks. Töt mien schoonmoar zea: "Noe ist in orde. Woarum hes dat drekt nich doan?" Ik had t al op de tong liggn, mer ik dach: Jong.. hoal diej stil! Doe wees nich wat r al nog veur n dag kan kommn.

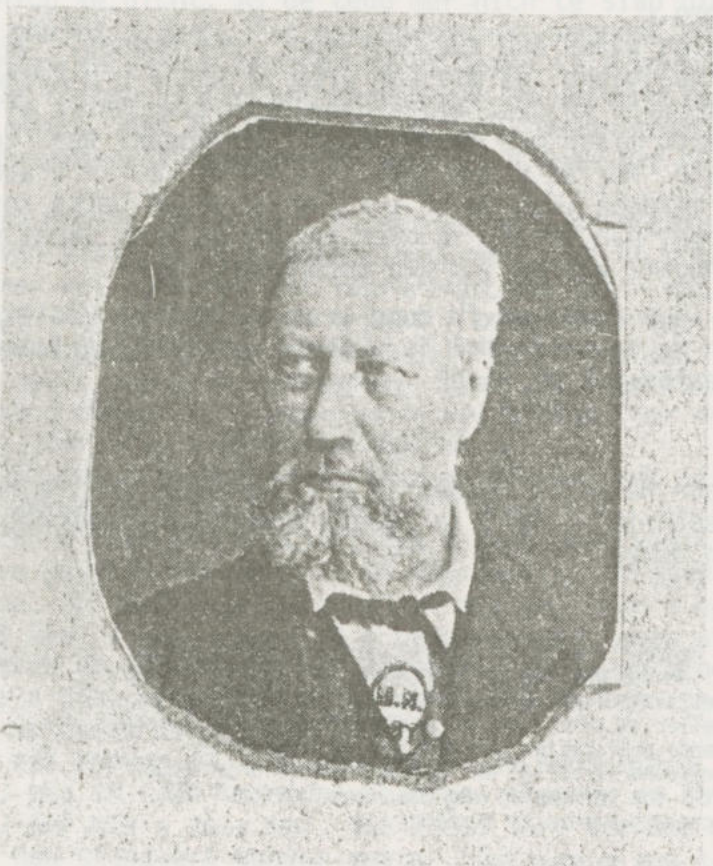
"Misschien kaans doe noe begriepn", zea Hannes, "da'k mie hellig kan maakn, as mie een vrög of wie a n'n kesboom hebt. Ik ma'j wa heel geern zonn boom lien en ik wil m ok nich gearn missn met de kesdaage. Mer koopn? Nee, veur gin geald. Mer as t dan Kesmis is en de kearsn braand en de kearkklokkn luud en as t'r dan ok nog n betke Kesmuziek bie koopn, dan verget ik mien earger en zing zacht met: "O dannboom, wat ma'j k die toch gearn lien".

Hannes leup vedan en ik gung wear op hoes an. Zoiets kan elk een wa oawer kommn! Is t koopn van n'n dannboom echt kealsweark of nich?

Vrij naar Heinrich Hensen in het "Jahrbuch des Heimatvereins Bentheim" (1987) in Twents dialect overgenomen door J.A.den Ouden.

Heinrich Hensen is op 5 juli 1989 overleden op 75-jarige leeftijd. Hensen was tot aan zijn pensionering rector aan de Evangelische Blanke Schule in Nordhorn. Bovendien was hij verteller en schrijver van Grafschafter dialectverhalen. Bekende publicaties van hem zijn de boekwerken "Aule Knetsoahm vertäild" en "Geschichten up Groafschupper Platt". Ook verschenen van hem, door hem zelf ingesproken cassettebanden in dialect.

Het bezitten is het einde van het begeren.

Portret van J.B. Jongkind in zijn laatste dagen gemaakt door Jules Fesser.

Op 9 februari 1991 is het honderd jaar geleden dat de kunstschilder Johan Barthold Jongkind in het ziekenhuis van Sainte-Egrive nabij Grenoble overleed, waarna hij werd begraven in La Côte Saint André.

Bij gelegenheid van deze honderdste sterfdag een korte schets over leven en werk van Johan Barthold Jongkind.

Johan (Joan) Barthold Jongkind werd op 3 juni 1819 in Lattrop geboren als zoon van Gerrit Adriaan Jongkind en van Wilhelmina Jacoba van der Burght, die beiden uit Noord Brabant kwamen. Gerrit Adriaan Jongkind werd op 2 februari 1776 geboren te Bergen op Zoom en Wilhelmina Jacoba van der Burght op 17 mei 1783 te Hoeven bij Zevenbergen. Zij trouwden op 10 november 1805 en vestigden zich in Bergen op Zoom, waar ze acht jaar woonden voordat ze naar Lattrop kwamen. Tien kinderen had het echtpaar, waarvan Johan Barthold het achtste was.

Aan de Frensdorferweg te Lattrop nabij de Bergvennen herinnert een zwerfkei met opschrift aan de plek van het geboortehuis van Jongkind. Laatstelijk heeft hier de familie Wigger gewoond. In Denekamp-dorp is in 1971 een straat naar de beroemde kunstschilder genoemd. Andere pogingen van onze stichting bij de destijds culturele commissie van de gemeente Denekamp om de herdenking van de honderdste sterfdag van Johan Barthold Jongkind van enig reliëf te voorzien "haalden het niet". Als Stichting Heemkunde doen we het dan ook met dit eerbetoon. Vervolgens komt er in het voorjaar van 1991 in museum Huize Keizer te Denekamp een beknopt documentatieoverzicht over Jongkind.

Gerrit Adriaan Jongkind was als "Ontvanger der In- en Uitvoer Regten" belast met de invordering van de accijnzen op in- en uitgaande goederen van en naar het Koninkrijk Hannover.

In datzelfde jaar van de geboorte van zoon Johan Barthold werd Jongkind sr. overgeplaatst naar Vlaardingen en later naar Maassluis, plaatsen waar Johan Barthold dus zijn

jeugd doorbracht.

Als kleine jongen mocht hij met zijn vader mee aan boord van de schepen in de havens, waar Jongkind sr. moest zijn voor inkleding van goederen. Ook tekende hij al.

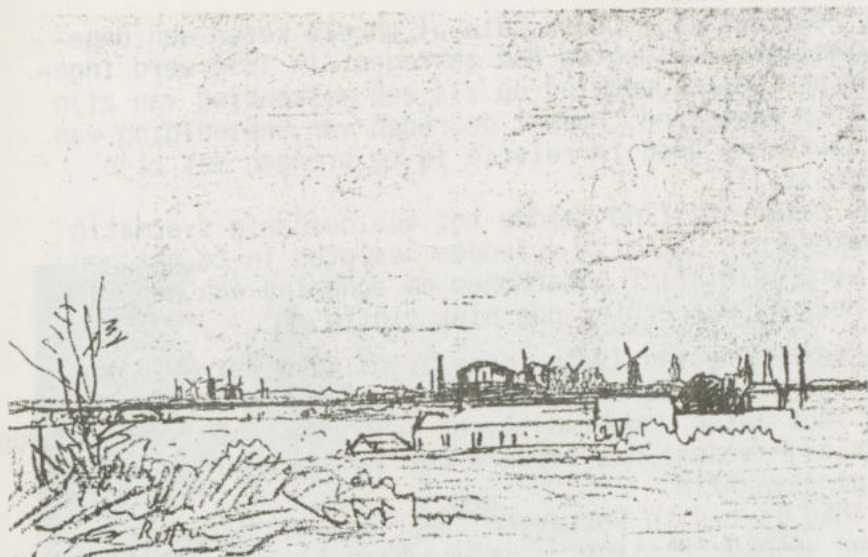
Zijn vader had hem voorbestemd voor het notarisambt, maar dat trok hem kennelijk toch niet. Het lijkt erop dat zijn vader hem van het beroep kunstschilder wilde afhouden omdat daarmee geen droog brood zou zijn te verdienen. Want direct na het overlijden van Jongkind sr. gaat Johan Barthold naar de Haagse Academie, waar hij o.a. studeerde bij Andries Schelfhout, ook wel genoemd de moderne schildervorst van het landschap. Van hem leerde hij o.a. aquarelleren. Ook ontmoet hij hier de bekende landschapschilder Charles Rochussen, dat leidt tot een ware vriendschap.

Zowel Schelfhout als Rochussen erkennen de talenten van de achttienjarige Jongkind en stellen hem in de gelegenheid zich verder te ontwikkelen. In 1843 verleende de Prins van Oranje, de latere koning Willem III, hem een jaarlijkse toelage van tweehonderd gulden. Hoewel een behoorlijk bedrag voor die tijd, was dit voor Jongkind blijkbaar toch te weinig om van rond te komen, want hij houdt zo nu en dan een verloting van zijn schilderstukken, die al een eigen pittig karakter toonden.

Via genoemde Schelfhout en met de toelage van tweehonderd gulden, komt hij in 1846 in Parijs op het beroemde atelier van Eugène Isabey, die hem gedurende lange tijd onder zijn hoede nam. Isabey was bekend om zijn romantische zeegezichten.

Dan begint eigenlijk pas het verhaal. De jonge kunstenaar -opgegroeid in een harmonisch gezin- in een werelstad, waar hij ondanks zijn matig mondje Frans spoedig vele vrienden had in de kunstenaarswereld. Toch bleef hij eenzaam, waar hij slecht tegen kon. Hij leefde echter intensief, waarvan drank en discussiëren met vrienden een belangrijk deel uitmaakten.

Jongkind was een gezelligheidsmens die de stad volledig beleefde en die opging in de Parijse cultuur en het bloeiende kunstleven. Hij was niet kieskeurig in zijn behoefte aan omgang met mensen. Vaak voelde hij zich aangetrokken tot de maatschappelijk laagst geplaatsten. Bij teleurstelling gaf hij zich gemakkelijk over aan

Landschap bij Rotterdam; J.B. Jongkind 1858.

Aquarel in 1864 door J.B. Jongkind gemaakt voor "madame Fesser".

drank en vrouwen.

Het feit dat zijn beurs, die al enkele keren een ongebruikelijke verlenging had gekregen, in 1852 werd ingetrokken, vatte Jongkind op als een miskenning van zijn werk in Nederland. Hoewel de reden van beëindiging van de beurs ook goed in relatie is te brengen met zijn levensstijl.

Deze teleurstelling leidde tot een dusdanig overmatig drankgebruik dat zijn vrienden besloten in te grijpen. Er werd initiatief ondernomen om Jongkind aan een vrouw te helpen, wat echter nog niet vlotte.

Een vermaning van Isabey over zijn levenswijze en een niet gehonoreerde inzending op de wereldtentoonstelling van 1855 leken Jongkind teveel te worden, hij keerde terug naar zijn vaderland, verward tot aan de rand van achtervolgingswaan.

In 1856 is hij in Rotterdam, waar hij tot 1861 bleef. Tegen alle depressies in is Jongkind blijven schilderen, ondanks dat men zich in Nederland niet interesseerde voor zijn persoon en zijn werk.

Nadat negentig Franse vrienden, die hem trouw waren gebleven, in 1860 een verkoop van eigen schilderijen hadden georganiseerd, kon men Jongkind van de opbrengst weer laten terugkomen naar Frankrijk. Hij vestigde zich hier definitief in 1870, nadat hij in 1866 en 1869 nog korte tijd in Nederland terug is geweest, waar hij werkte in Dordrecht en Rotterdam.

Het bleek dat zijn werk in Frankrijk steeds meer in de belangstelling was gekomen. Zijn bloeitijd begon na 1860, hij was toen ruim veertig jaar, toen hij in Parijs Josephine Fesser-Bohrée leerde kennen, die uit Hollandse ouders was geboren.

Zij gaf tekenles en schilderde eveneens. Ze bracht Jongkind tot rust, haar invloed op hem is onmiskenbaar. In die tijd reisde hij veel en hij voelde zich ook vrijer. Gesteld kan worden dat het aan Josephine Fesser te danken is, dat Jongkind als kunstenaar en als mens werd behouden.

Op zijn zwerftochten door Frankrijk ontstonden naast schilderijen vele aquarellen en etsen, waarbij hij trouw bleef aan onderwerpen als zeilschepen en molens.

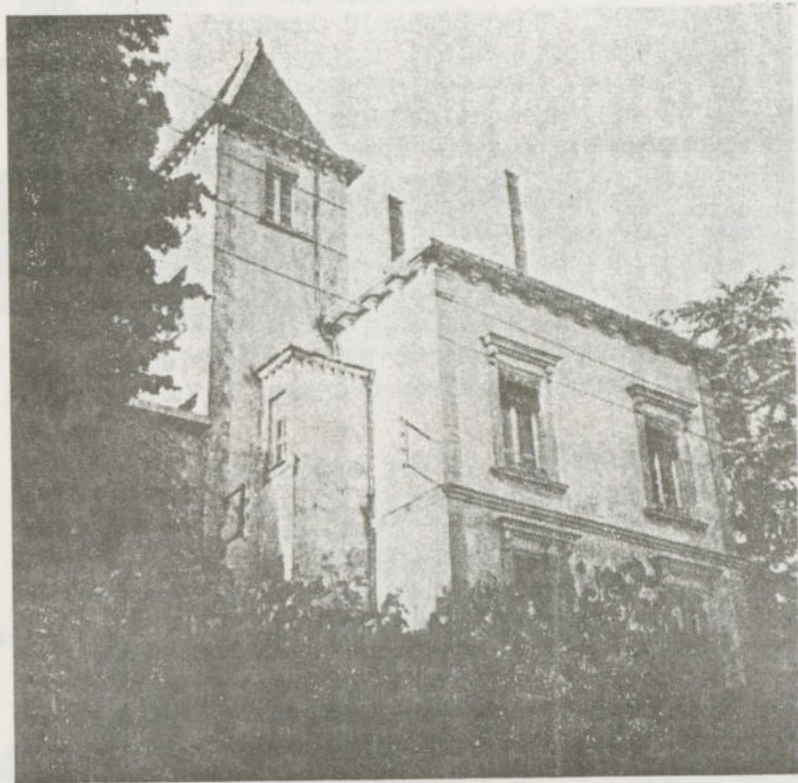

Foto van het huis van de familie Fesser waar J.B.Jongkind sinds eind 1870 woonde.

Er kwamen bestellingen voor zijn werk uit het buitenland, zelfs uit Amerika en Rusland. Hij deed mee aan tentoonstellingen.

Aan het eind van de jaren zeventig ging Jongkind in La Côte Saint André wonen. Een zoon van Josephine Fesser-Bohrée, Jules, had hier na de dood van zijn vader een huis gekocht, waar hij zich aan druiventeelt wijdde, een fotostudio inrichtte voor zichzelf en een atelier voor zijn tweede vader, Johan Barthold Jongkind, die met Josephine zijn intrek nam bij de familie Fesser. Ook in dit vrij vlakke en -toen- weinig boeiende gebied wist hij er altijd schilderachtige plekjes te vinden. De winterdag bracht hij evenwel door in Parijs.

In de laatste jaren van zijn leven, die door reumatiek werden geplaagd, trok Jongkind zich van zijn vrienden terug. Hij was wat eenzellig geworden, een zonderling, iemand die alleen belangstelling had voor dieren en kinderen. Tijdens het werk trof hem een beroerte als gevolg waarvan hij op 9 februari 1891 is overleden. Zijn vriendin Josephine Fesser overleed in november van datzelfde jaar.

In onze regio is in 1971 in het Rijksmuseum Twenthe te Enschede een Jongkindtentoonstelling geweest, welke 48 schilderijen, 72 aquarellen, 9 tekeningen, 16 etsen en enige realia van Jongkind omvatte.

In 1982 was er in Dordrecht een grote (internationale) tentoonstelling van Jongkind, welke expositie later naar Japan is gegaan.

Jongkind was een even onafhankelijke geest als Vincent van Gogh, die ook op jeugdige leeftijd naar Frankrijk is gegaan. Beiden hebben voor de ontwikkeling van de schilderkunst een belangrijke rol gespeeld. Het werk van Jongkind kreeg echter in Nederland weinig bekendheid. In Frankrijk daarentegen werd hij hoog geschat en ziet men Jongkind nog steeds als een van de belangrijkste voorlopers van impressionisme. In Parijs werd hij ook wel schilder van de Seine genoemd.

Monet heeft Jongkind als de vader van de school van de landschapsschilders genoemd.

Jongkind was zijn hele leven een eenvoudig man, die zonder zich echt bewust te zijn van wat hij deed, een lichtheid wist te treffen en een ruimte met heldere en

Het huis van de familie Fesser geschilderd door J.B. Jongkind in 1879.

De plaats Saint André waar J.B. Jongkind woonde, geschilderd in 1887.

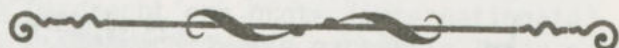
sprekende kleuren en een grote dieptewerking, die opvallend voor die tijd waren.

Als kunstenaar ging hij zijn eigen weg, hij heeft zich door weinigen laten beïnvloeden. Hij onderscheidde zich van de Hollandse schilders door de vrijheid waarmee hij het penceel hanteerde en de zeer persoonlijke keuze van zijn onderwerpen. In zijn tijd werd hij het beste begrepen door kunstenaars.

Begonnen met werken, die neigen naar realisme, wat niet zo verwonderlijk is als we weten dat zijn vroegste werken duidelijk romantische invloeden vertoonden, kreeg zijn werk gaandeweg een impressionistische inslag, waarin hij het licht liet doorbreken.

H.Boink.

Uit: Geïllustreerde Gids van Denekamp en Omstreken
(1905, Uitg.VVV)

Wed. G. J. Blokhuis
Manufacturen — Kruidenierswaren.

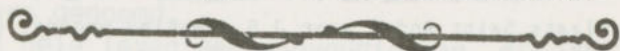
Levert de bekende lekkere

Twentsche eieren

per postpakket tegen zeer billijke prijzen.

Steeds voorradig „DE GROENE BESTEEDSTERS.”

Groot kaasjeskruid.

Groot kaasjeskruid (*Malva sylvestris*). De naam malva is afgeleid van het Griekse malache dat weer afstamt van malassoo, dat week maken betekent. Het kruid bezit namelijk verzachtende eigenschappen, daar ze veel planteslijm bezit. De wetenschappelijke naam *sylvestris* betekent bosbewonend (*silva* is bos). Dit is eigenlijk wel wat misleidend want de plant komt bij ons niet in bossen voor maar langs dijken, wegen en op bouwland.

De naam kaasjeskruid attendeert op de vorm van de vrucht, die aan een ronde platte kaas doet denken. Dat de malva in hoog aanzien stond tegen allerlei ziekten en kwalen blijkt duidelijk uit de oude Latijnse benaming van *Herba omniumorbium*, wat wil zeggen het kruid voor allerlei ziekten.

Over de plant bestaat nog de volgende sage. Toen Jezus nog een kleine jongen was, gebeurde het eens dat zijn moeder Hem geen brood kon geven omdat er geen geld was en de bakker niet wilde borgen. Toen vroeg Hij aan zijn moeder welke plant er voor hun huis groeide en zijn moeder antwoordde Hem dat het Malva was. Hij sprak tot zijn moeder: "Breek een stengel van de plant af en betaal daarmee de bakker. Zonder weerspraak brak Maria een stengel af en ging ermee naar de bakker. Deze sprak: "Wat moet ik daarmee doen, die plant groeit hier overal!" Maar tot zijn grote verbazing hingen aan de dichtgebladerde stengel klompjes goud, die de vorm van brood hadden. Maria kon toen weer brood kopen en van die tijd af brengt de plant kleine broodjes (de vruchten) voort, die de honger kunnen stillen.

OM BIJ DE HAND TE HEBBEN

Stichting Heemkunde Denekamp

't HEEMHOES

Kerkplein 4, 7591 DD Denekamp;
tel.(05413) 4656.

't Heemhoes is het informatie-
en documentatiecentrum voor
heemkunde in Denekamp.

Geopend:ma/vr 9-12 en 14-16;
bovendien wo 18.30-21.30 uur.

Beheerder: J.A.den Ouden; tel.
privé (05413) 2800.

Administrateur: J.Zanderink;
tel. privé (05413) 2106.

Bibliothecaresse/Archief:
mevr.Th.Aasma-ten Broeke; tel.
privé (05413) 2434.

BESTUUR

H.A.Benneker, voorzitter;
H.Boink, secretaris; H.J.Aasma,
penningmeester; H.A.Meek; A.B.
Morsink; H.Nolten; W.A.J.Nij-
huis; J.A.den Ouden; B.Tijhuis;
G.J.Tijscholte en S.Wynia.

SECRETARIAAT

Diepengoor 16, 7591 BW Dene-
kamp; tel.(05413) 2261.

AANMELDEN DONATEURS

Aanmelden van donateurs kan
bij 't Heemhoes of secreta-
riaat. De kosten zijn per
jaar minimaal f.15,-. Hogere
bijdragen zijn van harte
welkom.

BANK/GIRO

ABN-bank Denekamp:
59.57.16.547;
Rabo-bank Denekamp:
11.07.53.803;
Postgiro: 5565614.

wergroepen

WERKGROEP BEHEER EN ORGANISATIE

H.C.M.Boink-Wagenvoort, Die-
pengoor 16, 7591 BW Denekamp;
tel.(05413) 2261.

WERKGROEP BIBLIOTHEEK EN ARCHIEF

Th.Aasma-ten Broeke, Willem
Wegewartstraat 1, 7591 TZ
Denekamp; tel.(05413)2434.

WERKGROEP BOERDERIJENONDERZOEK

H.Nolten, Bromeliastraat 50,
7591 XV Denekamp; tel.(05413)
3435.

WERKGROEP DIALECT EN FOLKLORE

J.A.den Ouden, de Roerdomp 42,
7591 JB Denekamp; tel.(05413)
2800.

WERKGROEP DIAPRESENTATIES

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4,
7591 PT Denekamp; tel.(05413)
1453.

WERKGROEP EXPOSITIES

H.Boink, Diepengoor 16, 7591
BW Denekamp; tel.(05413)2261.

WERKGROEP FLORA EN FAUNA

H.A.Meek, de Plevier 7, 7591
JJ Denekamp; tel.(05413)3095.

WERKGROEP GENEALOGIE

G.J.Tijscholte, Damweg 16,
Tilligte; tel.(05412) 1447.

WERKGROEP GESCHIEDENIS

H.J.Aasma, Willem Wegewart-
straat 1, 7591 TZ Denekamp;
tel.(05413) 2434.

WERKGROEP MANUSCRIPTEN

S.Wynia, Oranjestraat 20,
Denekamp; tel.(05413) 1986.

STICHTING HEEMKUNDE DENEKAMP

Sinds 1975 is er in Denekamp een heemkundegroep, welke tot haar werkterrein kan rekenen het gebied van de gemeente Denekamp.

Heemkunde wil zeggen de kennis van het eigen heem, de eigen omgeving, de streek waarin men woont. Voorts wordt hiermee aangeduid de kennis van zeden en gebruiken en van de opvattingen en overleveringen van de bevolking in verband met de aard van het land. Onder heemkunde verstaan we ook de zorg voor monument en landschap.

De doelstelling hierbij van de Stichting Heemkunde Denekamp is om door studie en onderzoek het verleden te analyseren en daarover te publiceren. Hierdoor wordt getracht waardering te wekken voor wat in de gemeente Denekamp door de natuur en de vroegere cultuur tot stand is gekomen. Met het verleden dat daarmee tot leven is gekomen wordt de dag van vandaag mede gestalte gegeven. Het aangeven van de toekomstige ontwikkeling wordt immers mede bepaald door de wetenschap, dat kennis van het verleden niet kan worden gemist, want in het verleden en het heden ligt de toekomst besloten.

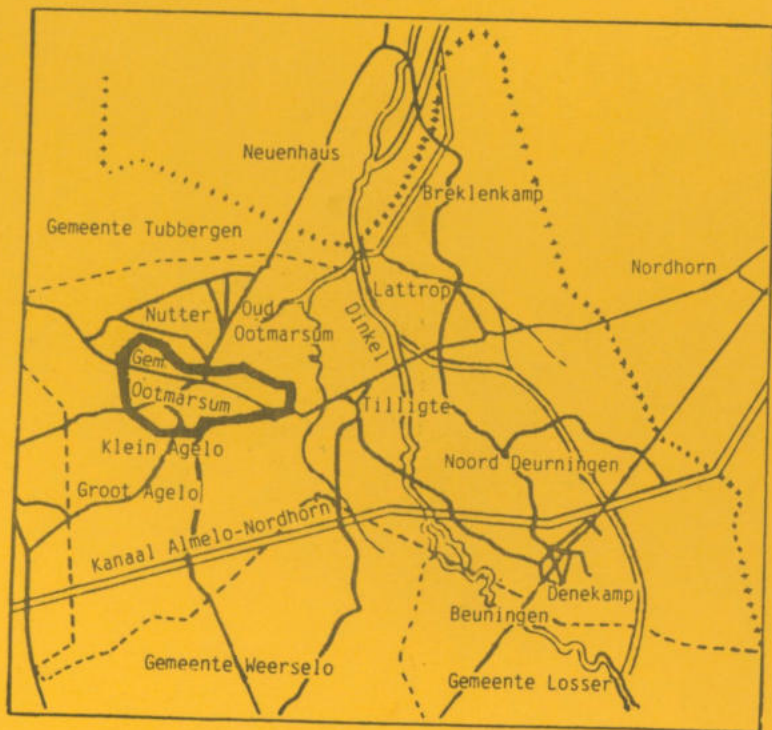
Om deze doelstelling te verwezenlijken heeft de Stichting Heemkunde Denekamp verschillende werkgroepen. Daarnaast is er het zestig pagina's tellende contactorgaan 't Onderschoer, dat vier keer per jaar verschijnt en kosteloos wordt toegezonden aan de donateurs. Voorts worden enkele keren per jaar bijeenkomsten en excursies gehouden voor de donateurs.

De donateurs hebben alle gelegenheid mee te denken en mee te praten over allerlei zaken die de stichting aangaan.

De Stichting Heemkunde beschikt over een eigen huisvesting, in 't Heemhoes, het informatiecentrum voor heemkunde. Hierin is het archief en de bibliotheek ondergebracht. Tevens vinden hier de werkbijeenkomsten en vergaderingen plaats. Boeken kunnen door de donateurs kosteloos worden geleend, waarvoor een catalogus beschikbaar is.

Hebt u belangstelling om mee te denken of ergens actief aan mee te doen, dan is dat mogelijk door lid te worden van een van de werkgroepen, zoals geschiedenis, flora en fauna, dialect en folklore. De adressen staan hiernaast. Nadere inlichtingen hierover zijn te krijgen op 't Heemhoes, waar u geheel vrijblijvend kunt binnenlopen.

GEMEENTE DENEKAMP

De kaart geeft het werkgebied weer van de Stichting Heemkunde Denekamp. Binnen deze gemeente ligt de gemeente Ootmarsum, zoals u kunt zien. De gemeente Denekamp heeft een oppervlakte van 8840 hectare en telt ruim 12.000 inwoners, welke wonen in de volgende kerkdorpen en buurtschappen (de vroegere marken): Denekamp, Noord Deurningen, Lattrop, Breklenkamp, Oud Ootmarsum, Nutter, Groot Agelo, Klein Agelo en Tilligte.

Erratum

Bij de samenstelling van deze aflevering van 't Onderschoer (1990/4) zijn in de tekst van drie artikelen een paar omissies ontstaan, waarvoor excuses.

De redactie.

Bladzijde 30: eind 7e regel van boven dient als volgt te worden gelezen "Och, meneer, doo toch heanig an, ik bin ja nog glad vewönn."

Bladzijde 32: tweede kolom (met de tranen in de ogen) hoort op de plaats van de eerste kolom.

Bladzijde 49: regel 26 van boven (achter "tegnproatn") aanvullen met "as de vrea bewaarn wis. Ik wearum noar t markt. Vieftig ceant mos ik toobetaaln, mer toen ha'k n'n boam, doar ko'j wa Goliath tegn zeggn. Mer toen ik dr met in hoes kwam, toen hebt ze mie ankekkn! Zo'n onwies ding, waar mot wie doar toch met hen? Wat has die doar biej dach? Ik wol east nog tegnproatn....".